

Právo seniora na soukromí v ústavní péči

Kateřina Majtánová, DiS.

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina MAJTÁNOVÁ, DiS.**
Osobní číslo: **H108236**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Právo seniora na soukromí v ústavní péči**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené v tomto studijním textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- vymezení základních pojmů (senior, soukromí, ústavní péče),
- právo seniorů na soukromí v Evropské úmluvě o lidských právech, Listině základních práv a svobod a obecně závazných předpisech České republiky (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách),
- zásady pro vypracování standardů kvality sociálních služeb týkající se práva na soukromí,
- ochrana práv seniorů na soukromí ve standardech kvality sociálních služeb Domova pro seniory Černá Hora.

Kvalitativní výzkum bude v bakalářské práci zaměřen na dodržování standardů kvality služeb týkajících se soukromí uživatelů Domova pro seniory Černá Hora; předpokládána metoda kvalitativního výzkumu – rozhovor.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Haškovcová, H. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010

Matoušek, O. Ústavní péče. Praha: SLON, 1999

Mühlpachr, P. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova universita, 2004

Šimíček, V. Právo na soukromí. Brno: Masarykova univerzita 2011

V seznamu literatury uvádím jen základní tituly. Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

KATEŘINA MAJTAŘOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 16. 3. 2012

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje právu seniora na soukromí v ústavní péči. Je souhrnem informací o soukromí, jeho předmětu a obsahu v sociálních službách. V praktické části je výzkumné šetření zaměřeno na aspekty práva na soukromí v ústavní péči, a to na nedotknutelnost obydlí, nedotknutelnost osoby, důstojné zacházení a právo na osobní a rodinný život. Důraz je kladen na Standard č. 2 Ochrana práv osob, který slouží jako nástroj k dodržování lidských práv.

Klíčová slova:

Soukromí, stáří, stárnutí, ústav, senior, uživatel, sociální služba, kvalita, standard

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with elderly people's rights for privacy in institutional care. It's a summary of information about privacy, its subject matter and content in social services. In the practical part, the survey is aimed at aspects of rights for privacy in institutional care, specifically at inviolability of home and person, dignified treatment and the right for personal and family life. Emphasis is put on Standard (Norm) num. 2 Protection of people's rights, which serves as a tool for abiding people's rights.

Keywords:

Privacy, old age, getting old, institution, senior citizen (elderly person), user, social service, quality, standard (norm)

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Daliborovi Jílkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval při konzultacích a zpracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 POJEM STÁŘÍ	11
1.2 POJEM STÁRNUTÍ.....	14
1.3 POJEM SOUKROMÍ.....	16
1.4 POJEM ÚSTAV	19
1.5 PRACOVNÍ POJEM SENIOR	21
2 PRÁVO SENIORA NA SOUKROMÍ V OBECNĚ PLATNÝCH PŘEDPÍSECH ČESKÉ REPUBLIKY	23
2.1 PRÁVO NA SOUKROMÍ.....	23
2.1.1 Předmět práva na soukromí a jeho vymezení.....	23
2.1.2 Obsah práva na soukromí v ústavní péči.....	25
3 OCHRANA PRÁV SENIORŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	27
3.1 STANDARD Č. 2: OCHRANA PRÁV OSOB.....	29
3.2 OCHRANA PRÁVA NA SOUKROMÍ VE STANDARDU Č. 2 DOMOVA PRO SENIORY ČERNÁ HORA	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	37
4.1 PODNADPIS.....	37
4.2 DOMOV PRO SENIORY ČERNÁ HORA	39
4.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	40
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56

Úvod

Lidský věk se prodlužuje, populace stárne, procento seniorů ve společnosti stále roste. Instrukce rodiny se v České republice nachází v krizi, mezigenerační vazby a vnitřní solidarita se v rodinách vytrácí. Na tuto přeměnu rodiny navazuje i změna v odpovědnosti za sociálně slabé jedince, která je přenášena z rodiny na stát v podobě institucionální péče.

Sociální služby tedy nabývají na významu, jsou na ně kladeny vyšší nároky, zejména nároky na kvalitu. S tím souvisí nový zákon o sociálních službách, který vešel v platnost 1. ledna 2007 a přinesl sebou největší změny v této oblasti od roku 1989. Pro účely předkládané bakalářské práce má největší význam změna v podobě zavedení Standardů kvality sociálních služeb, konkrétně Standard č. 2 Ochrana práv osob.

Tématem bakalářské práce je ochrana práva seniora na soukromí v ústavní péči. Toto téma jsem si zvolila právě proto, že pracuji jako aktivizační pracovnice v domově pro seniory. Tato problematika je mi velice blízká jak z hlediska profese, tak etiky a mezilidských vztahů.

Za cíl práce jsem zvolila charakteristiku ochrany práva seniorů na soukromí v ústavní péči ve standardech kvality sociálních služeb a jejich užití v praxi. Ve své práci se chci zaměřit právě na to, jak se v ústavech sociální péče, konkrétně v Domově pro seniory Černá Hora, dodržuje zachování tohoto základního práva, co specifikují standardy kvality sociálních služeb a zda se tyto požadavky dají aplikovat do každodenní praxe.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je věnována vymezení základních pojmů. Jako první je pojem stáří, kde popisují různé pohledy na stáří a jeho druhy. Dalším pojmem je stárnutí, kde se zabývám různými podobami a aspekty stárnutí, zde bych ráda vyzvedla existenciální rozměr stárnutí, který je tolik potřebný a tak často opomíjený.

Třetím pojmem je soukromí. Zde je pozornost věnována historickému vývoji konceptu soukromí, následuje pojetí soukromí jako intimní části fyzického a duševního prožívání a soukromí jako teritorium, kde člověk realizuje svoje potřeby. Dalším pojmem, kterým se

zabývám, je ústav. V současné terminologii je nahrazen výrazem institucionální péče. Poslední pojem je vymezen pouze pro účely této práce. Jedná se o pracovní pojem senior.

Druhá kapitola je zaměřena na právo seniora na soukromí v obecně platných předpisech České republiky. Je zde vymezen předmět práva na soukromí a jeho obsah, tedy jednotlivá práva a povinnosti, jejichž komplex tvoří soukromí člověka.

Třetí kapitola již specifikuje ochranu práva seniora na soukromí v sociálních službách, konkrétně ve Standardu č. 2 Ochrana práv osob. Jsou zde konkretizovány situace a střety zájmů, ve kterých by mohlo dojít k porušování lidských práv. Následně jsou uvedena opatření a správná řešení těchto situací.

Poslední kapitola je věnována výzkumnému šetření. Cílem je zjistit, zda dodržování práva na soukromí obsaženého ve standardu č. 2 odpovídá skutečnosti. Pro výzkum jsem použila kvalitativní přístup, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Závěr kapitoly je věnován výsledkům výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Pojem stáří

„...než se člověk stane evidentně starým, prožívá relativně dlouhé období, ve kterém je nomenklaturně i sociálně za starého považován, ač se tak necítí“.¹

Prodlužování délky života, zvyšující se poměr starých osob v populaci a nástup dlouhověké společnosti dává podnět k otázce, jak vlastně vymezit stáří. Lze stanovit nějakou věkovou hranici, od kdy se člověk stává oficiálně starý? Určení počátku stáří je otázkou subjektivní povahy. Záleží na fyzickém a psychickém stavu jedince. Neméně důležitou úlohu hraje také prostředí, které člověka obklopuje. Existuje několik hledisek, ze kterých se můžeme na stáří a určení jeho počátku dívat.

Z hlediska věku je možné lidský život vidět jako tok let, jako životní dráhu od narození k smrti, jako cestu životem, která je protkána řadou rozmanitých událostí, jež mají svoji určitou posloupnost. Lidský život je společností členěn na jednotlivé fáze, které jsou spojovány s chronologickým věkem, přestože věkové hranice jednotlivých period se nedají přesně vymezit, protože se jedná o velice individuální záležitost.² Pro takovéto členění se nejčastěji používá periodizace podle Světové zdravotnické organizace, kdy můžeme lidský život rozdělit na patnáctileté úseky. O této periodizaci se Příhoda, český profesor psychologie, vyjádřil jako o časové rytmičnosti, kterou lze považovat za skutečnost, a která však čeká ještě na vysvětlení.³

Důležitou roli zde také hraje působení práva jako normativního systému. Právní normy jsou často spojovány s věkem, např. školní docházka, možnost získání řidičského průkazu, možnost volit. V moderní společnosti je to nevyhnutelné, protože tak usnadňuje její chod. Otázkou zůstává, zda věková norma adekvátně koresponduje s vlastnostmi a charakteristikami, které vyžaduje. Zvláště tehdy, když v mnoha případech je tato korespondence výsledkem věkového stereotypu a není založena na reálných faktech.⁴

¹ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 21

² RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 141

³ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 22

⁴ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 141-142

Na stáří se lze také dívat jako na sociální konstrukci. Při určování jeho počátku je sociálním znakem věk odchodu do starobního důchodu. Chronologický věk se zdá být, k určení mezního věku stáří, problematický z biologického i psychologického hlediska, protože změny organismu i psychiky jsou postupné, navíc tito lidé disponují aktivovatelnými fyzickými a kognitivními rezervami, moudrostí, zkušeností a psychickou vyrovnaností. Odchod do starobního důchodu je tedy onen sociálně implantovaný práh životního cyklu.⁵

Podle zprávy vyplývající z empirického výzkumu, který se zabývá, mimo jiné, vymezením stáří, je nejdůležitějším kritériem pro vnímání člověka jako starého fyzický stav, dále následuje věk, ztráta duševní svěžesti, ztráta autonomie, potíže přizpůsobit se změnám, odchod do důchodu, potíže s řešením problémů a posledním faktorem je narození vnoučete. Toto pořadí naznačuje, že v České republice je za starého považován ten, kdo jako starý vypadá a ten, jehož zdravotní stav není příliš dobrý.⁶

Mühlpachr označuje stáří jako pozdní fázi ontogeneze, přirozeného průběhu života. Je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů a je spojeno s dalšími změnami. Všechny změny příčinné i následné se vzájemně prolínají a ovlivňují, mnohé jsou protichůdné. Jednotné vymezení a periodizace stáří se tak stává obtížnější. Lze rozlišit tři druhy stáří:

Biologické stáří je období charakteristické tělesnými změnami jak přirozenými, tak i změnami způsobenými nemocemi, jež jsou typické pro vyšší věk. Příčiny stárnutí nejsou vysvětleny, ale existují přístupy, které se touto otázkou zabývají. *Epidemiologický přístup* říká, že stárnutí je nahodilé, variabilní a je podmíněno vnějšími vlivy, jako jsou například choroby, úrazy, interakce s okolím. Přirozená smrt stářím neexistuje, jen smrt jako nehoda. Jestliže jedinec žije v optimálních podmínkách, může být jeho život dlouhý. Dle *gerontologického přístupu* je stárnutí a umírání zákonité, je kódováno genetickou informací, smrt stářím podle tohoto přístupu existuje a ani v optimálních podmínkách se život neprodlouží, pokud nedojde k ovlivnění genetické informace.

⁵ SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, s. 47

⁶ VIDOVIČOVÁ, L., RABUŠIC, L. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti: zpráva z empirického výzkumu*. Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, s. 11

Sociální stáří je nejčastěji spojováno s odchodem do starobního důchodu po dosažení určitého věku. Je to období, které je chápáno jako konec jedné životní etapy a začátek druhé. Tato sociální událost s sebou nese nové životní role, statusy, jiný životní styl a změnu ekonomického zabezpečení.

V souvislosti se sociálním stářím se dá lidský život rozčlenit do čtyř období. *První věk* je tzv. předproduktivní, jedná se o období dětství a mládí, charakterizované růstem, vývojem, vzděláváním, profesní přípravou. *Druhý věk* je produktivní, jde o období dospělosti, životní produktivity biologické, sociální a pracovní. *Třetí věk* postproduktivní, což vyvolává představu stáří nejen jako období poklesu zdatnosti, ale především jako představu fáze za zenitem. Je to však nebezpečný postoj, který může evokovat pocit diskriminace, podceňování, minimalizaci potřeb. *Čtvrtý věk* bývá označován jako fáze závislosti, což je zavádějící, protože vytváří dojem, že nesoběstačnost je stejně zákonitá jako obecně přijímaná předchozí stádia. Odporuje to konceptu úspěšného stárnutí a představě, že zdravé stáří zůstává až do nejpokročilejšího věku samostatné.

Chronologické stáří je dáno dosažením určitého věku, od kterého se obvykle nápadněji projevují involuční změny, jako je například změna regulačních a adaptačních mechanismů, atrofie. Platí zde demografické hledisko, čím je více seniorů ve společnosti, tím je vyšší hranice stáří. Výhodou kalendářního stáří je jednoznačnost, jednoduchost a snadná komparace.

Komise expertů Světové zdravotnické organizace (WHO) označuje jako hranici stáří 60 let, v hospodářsky vyspělých zemích se tato hranice posouvá k věku 65 let.

Tak jako je problematické vymezit počátek stáří, je podobně obtížné periodizovat kalendářní stáří. Jde jen o rámcově naznačení věkových period, kterým se konkrétní jedinci mohou vymykat. Světová zdravotnická organizace doporučuje se přidržet patnáctileté periodizace lidského života.⁷ Od narození trvá člověku 15 let, než biologicky, psychicky a sexuálně dospěje. Dalších 15 let trvá, než jedinec dospěje sociálně. Období psychické zralosti trvá dalších patnáct let. Období vrcholu 45 – 60 let je specifické stacionárními

⁷ MÜHLPACHR, P., BARGEL, M. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 5-15

výkony stejně tak, jako skrytými počátky nastupující involuce. Období 60 – 75 let senescence, 75 – 90 kmetství, dalších 15 let se dožívá jen několik jedinců z milionu.⁸

1.2 Pojem stárnutí

Stárnutí představuje komplexní a dynamický proces, který zahrnuje vzájemně se ovlivňující stárnutí biologické, psychologické a sociální.⁹ Jedná se o souhrn regresivních změn morfologických a funkčních nastupujících postupně se značnou inter individuální variabilitou. Stárnutí je proces disociovaný, dezintegrovaný a asynchronní, je z části kódován geneticky, zčásti rozvíjen náhodnými jevy a poruchami. Morfologicky jde o fyziologickou atrofii, funkčně o zhoršování vlastností, zpomalování reakcí, o změnu biorytmů. Přes jejich kompenzaci adaptačními mechanismy jde o znevýhodnění organismu oproti mládí s poklesem zdatnosti, odolnosti, adaptability, jež jsou souhrnně označovány jako potenciál zdraví. Organismus se dostává na svůj zenit, klesá výkonnost, zhoršuje se funkční zdraví, spontaneita.¹⁰ Stárnutí lze také považovat za přechodnou vývojovou periodu mezi dospělostí a stářím.¹¹ Další definice stárnutí uvádí, že stárnutí je specifický, nezvratný a neopakovatelný biologický proces, který je universální pro celou přírodu a jehož průběh je nazýván životem.¹²

Stárnutí a stáří může nabývat trojí podoby. *Úspěšné stárnutí a aktivní stáří* je zdravotní a funkční stav i psychická adaptace na stáří. Ekonomická situace by měla odpovídat nárokům prostředí a sociální situaci. Splnění těchto podmínek by mělo napomoci spokojenosti, seberealizaci a participaci. Pro model *obvyklého stárnutí a stáří* je typická nerovnováha mezi zhoršeným zdravotním a funkčním stavem, psychickými potřebami, nároky prostředí a sociálně ekonomickými možnostmi. Důsledkem je nespokojenost, nedostatečná seberealizace či participace, která by odpovídala obdobně starým lidem. *Patologické stárnutí* je situace, kdy zdravotní a funkční stav, adaptace, seberealizace a participace jsou mnohem horší, než odpovídá obvyklé situaci vrstevníků. Choroby

⁸ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 22

⁹ SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, s. 47

¹⁰ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 20

¹¹ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 9-10

¹² MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 15

vyššího věku jsou výraznější nebo nastupují dříve, dochází k maladaptaci, rezignaci, sociální exkluzi, ke ztrátě soběstačnosti či zanedbávání.¹³

Průběh stárnutí je ovlivněn mnoha okolnostmi, jako jsou tělesné změny, tělesné a sociální vlivy. To vše rozhoduje o tom, jak bude u daného jedince stárnutí probíhat a jak se s tím dotyčný člověk vyrovná. Podle toho rozlišujeme sociální, biologické a psychologické aspekty stárnutí. *Biologické aspekty* stárnutí představují typické tělesné změny ve stárnoucím organismu. Změny probíhají u každého odlišnou rychlostí a s různou intenzitou. Souvisejí se vznikem a výskytem nemocí obvyklých ve stáří.¹⁴ Jedná se např. o změny vzhledu, úbytek svalové hmoty, změny termoregulace, kardiopulmonální změny, změna sexuální aktivity, degenerativní změny kloubů.¹⁵ Mezi *psychické aspekty* stárnutí lze zařadit snížení kognitivních funkcí, snížení intelektových funkcí, změny povahy, změna potřeb a jejich pořadí, snížená schopnost adaptace na změny. *Sociální aspekty* stárnutí je možné rozdělit na nepříznivé a pozitivní. Nepříznivé sociální aspekty jsou např. odchod do důchodu, omezení sociální integrace, změna ekonomické situace, stěhování, vliv ageismu, strach z osamělosti a nesoběstačnosti, fyzická závislost. K pozitivním sociálním aspektům stárnutí patří funkční rodina, plánovaná ekonomická příprava na zabezpečení stáří, plánování volnočasových aktivit.¹⁶

K předešlým aspektům patří i existenciální rozměr stárnutí. V centru zájmu je osobnost ve stáří, zachování její integrity proti zoufalství, beznaděži a strachu ze smrti, potřeba být pozitivně přijímán jako jedinečná osobnost a to v každém věku.¹⁷ Podstatnou součástí kvalitního života seniorů je, kromě naplnění základních lidských potřeb, podpora důstojnosti, autonomie, seberealizace, participace a zabezpečení. Soustředit podporu seniorů pouze na hmotné zabezpečení a uspokojení základních lidských potřeb by byla chyba. Vždy musí jít i o jiné úrovně jako je psychická, sociální a spirituální. Univerzální lidskou potřebou je být někým, být považován za člověka, který má svoji důstojnost, hodnotu, kterému se dostává ohledu a úcty druhých lidí. Čím větší je křehkost, funkční postižení a nesoběstačnost, tím by měla být větší podpora důstojnosti lidské bytosti

¹³ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 28

¹⁴ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 19

¹⁵ VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 12

¹⁶ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 21 - 22

¹⁷ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 15-16

a důstojnosti kontinuity lidského bytí a identity, kontinuity životního příběhu a sociálních rolí. Důstojnost se v současné době obvykle nadřazuje autonomii. Jde především o podporu samostatného života ve vlastním prostředí, pokud to pro jedince ovšem neznamená nedůstojnou míru nejistoty a úzkosti. Někdy je pohodlnější předání zodpovědnosti. Podpora autonomie tedy zahrnuje podporu samostatného života v přirozeném prostředí, podporu kontroly nad děním s právem volby, předcházení projevům naučené závislosti. Seberealizace tedy podpora smysluplnosti spočívá ve validaci života, nalézání cílů a perspektiv. Bez této podpory se život mění v pouhé přežívání. Smysluplnost souvisí s participací, se sounáležitostí a sdílením s jinými lidmi, se členstvím v nějaké sociální skupině.¹⁸

Je třeba odlišit stárnutí z demografického hlediska, kdy je stárnutí považováno za proces, v jehož průběhu se postupně mění věková struktura obyvatelstva takovým způsobem, že se zvyšuje podíl osob starších 60 nebo 65 let¹⁹ a snižuje se podíl osob mladších 15 let. Kritériem pro označení populace jako staré je osmiprocentní a vyšší podíl obyvatel ve věku 65 let a starších. Mezi stárnutím jedince a populace je zásadní rozdíl. Zatímco jedinec od narození permanentně stárne a jeho omládnutí je jen nedostižným snem, stárnoucí populace omládnout může a to zvýšením proporcí mladých věkových skupin.²⁰

1.3 Pojem soukromí

Známý paradox vědy o člověku říká, že věci nejbližší a nejzákladnější zůstávají dlouho vědou nedotčeny. To platí i o soukromí. Je to pojem člověku velice blízký až niterný, ale přitom jeho význam je neurčitý a rozsahem široký. Lze k němu přistupovat z různých hledisek. Například z pohledu filozofického je možné uvažovat o soukromí jako o svobodě, z pozice psychologické jako o potřebách a hodnotách, sociologické hledisko bude stavět do popředí prostředí, pedagog bude spojovat soukromí s domovem a rodinou. Právní věda využívá k pohledu na soukromí adekvátních výsledků jiných věd.

¹⁸ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 125-126

¹⁹ Demografické analýzy zabývající se stárnutím populace se liší ve stanovení hranice stáří, některé publikace OSN běžně pracují s věkovou skupinou 65 let, jiné studie, které se zabývají stárnutím, považují za stáří věk 60 let. Situaci komplikuje věk odchodu do penze, který se v jednotlivých zemích liší. Srov. RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 12

²⁰ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 12

Příruční slovník jazyka českého (1948-51) charakterizuje *soukromí* jako prostředí, způsob života, který není určený pro veřejnost. Dále je ve slovníku uveden výraz *privat, privátní*, což znamená něco, co náleží pouze jednotlivci, co je neveřejné, domácí, důvěrné. Posledním výrazem, uvedeným ve slovníku je *privatissimum*, což znamená věc soukromou a důvěrnou.²¹

Stanfordská encyklopedie filosofie věnuje především pozornost historickému vývoji konceptu soukromí, jehož použití není jednotné a je stále nejisté, jaký má význam, hodnotu a rozsah. V prvních pojednáních o soukromí (1890) někteří vidí soukromí jako *zájem s morální hodnotou*, zatímco ostatní spojují soukromí s *morálním nebo právním nárokem*, který by měl být chráněn zákony. Objevují se i kritiky soukromí, kdy je existence práva na soukromí vyvrácena, protože jakýkoliv zájem považovaný za soukromí může být vyložený a ochraňovaný jinými zájmy a nároky a to především nároky na majetek a fyzickou nedotknutelností osoby. Zaznívá také feministická kritika soukromí, podle které je soukromí používáno jako štít k ovládnutí a kontrole, umlčení a zakrytí domácího násilí. V druhé polovině dvacátého století jsou tyto polemiky silně ovlivněny rozvojem ochrany soukromí v zákonech. Soukromí je chápáno jako kontrola nad osobními informacemi, jako širší koncept potřebný pro lidskou důstojnost, či nezbytný pro důvěrnost, soukromí jako nutnost pro rozvoj mezilidských vztahů nebo lze soukromí chápat jako schopnost, která nám pomáhá kontrolovat, kdo má k nám přístup.²²

Běžná konceptuální linka spojující různorodé případy soukromí od zákazů šíření důvěrných informací, zákazů odposlechů až po ochranu osobnosti proti poškození osobní svobody a lidské důstojnosti, pojí hodnota nazvaná *nedotknutelná osobnost*. Tato sociální hodnota je ochraňována soukromím. Definuje esenci lidské bytosti a zahrnuje *individuální důstojnost, integritu, osobní samostatnost a nezávislost*. Respekt těchto hodnot je to, co podkládá a sjednocuje koncept soukromí. Narušení soukromí tedy znamená potupu lidské důstojnosti.

Soukromí je spojováno s další neméně důležitou hodnotou a tou je důvěrnost. Pro člověka jakožto jedince s morální a sociální osobností je soukromí nezbytné pro vytváření důvěrných vztahů zahrnujících respekt, lásku, přátelství a důvěru. Soukromí je nezbytné pro takové vztahy a díky tomu lze chápat, že ohrožení soukromí je ohrožením integrity

²¹ PLECITÝ, V. *Problematika ochrany osob a majetku z pohledu soukromého a veřejného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 7 – 8

²² <http://plato.stanford.edu/>

osobnosti. Soukromí umožňuje člověku definovat vlastní vztahy s ostatními lidmi a definovat sám sebe a rozvíjet své vnitřní já. Tímto způsobem je soukromí úzce spojeno také s respektem a sebeúctou. Soukromí je nezbytné pro důvěrnost a důvěrnost v rámci komunikace a mezilidských vztahů je nutná, aby každý člověk mohl plně prožít svůj život. Důvěrnost bez narušení či pozorování je nutná, abychom mohli zakusit spontánnost bez studu. Soukromí ochraňuje schopnost člověka zachovat důvěrné informace a jednat tak, aby mohl naplnit své potřeby pocitu lásky, zálibení a péče.²³

Dle Plecitého lze chápat soukromí ve dvou dimenzích, které se vzájemně ovlivňují. *Soukromí jako intimní část fyzického a duševního prožívání člověka.* Jedná se o složku obsahu vědomí (myšlenky, touhy) a způsobu života, která není určena pro veřejnost, je důvěrná. *Soukromí jako teritorium,* ústraní, kde může člověk realizovat svoji intimitu, potřeby. Obě dimenze jsou propojené. Intimní část soukromí je k ničemu, když jedinec postrádá prostor k její realizaci. Naopak k čemu je soukromí v podobě ústraní a klidného prostředí, když člověk postrádá určitou úroveň duševní intimity. Z výše uvedeného vyplývá, že soukromí je vymezená složka fyzického světa a duševního života jedince, jež je realizována ve vhodném prostředí, kterým je myšleno prostření domova, kde se integrují obě dimenze soukromí. Pojem domov představuje místo charakteristické cítěním, hodnotami, pocitem bezpečí a jistoty. Soukromí se vztahuje nejen k člověku, souvisí s jeho potřebami, jako je potřeba bezpečí, jistoty, sexu, reprodukce a dále jako potřeba morálního, intelektuálního a kulturního vývoje. V právním myšlení jsou pojmy soukromí/soukromý spojovány s něčím, co patří fyzické osobě např. soukromé vlastnictví. V povědomí lidí jsou tyto pojmy spojeny nejen s majetkovou hodnotou, ale týká se i chování člověka, které představuje intimní sféru jeho života. Tuto sféru nechce učinit veřejnou.²⁴

Podle Šimíčka, je možné soukromí chápat jako vlastní kontrolu nad informacemi o svých záležitostech. Kontrola může být myšlena ve slabším nebo silnějším smyslu. V prvním případě jde o svobodné odhalení osobních informací předem vybraným osobám, což můžeme brát jako způsob realizace kontroly nad těmito informacemi. V silnějším smyslu kontroly jde také o svobodné odhalení osobních informací vybraným osobám, ale subjekt už nemá moc nad tím, jak je s těmito informacemi nakládáno. Dále je soukromí spojováno

²³ <http://plato.stanford.edu/>

²⁴ PLECITÝ, V. *Problematika ochrany osob a majetku z pohledu soukromého a veřejného práva.* Plzeň: Vydatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 8 - 11

s jinými hodnotami, jako je například svoboda, důstojnost. Uznání soukromí je dáno tím, že osobnost člověka je vnímána jako jedinečná a nesouměřitelná hodnota. Člověk je autonomní bytost a je schopen rozhodovat nad sebou samým. Soukromí by tedy nemělo být bráno jen jako prostředek ochrany vlastnictví, ale jako nástroj formulování identity.²⁵

1.4 Pojem ústav

Ústav je instituce, která poskytuje klientům nepřetržitou péči spojenou s ubytováním a stravováním.²⁶ V současné době se pojem ústav v praxi moc nepoužívá. Došlo ke změnám terminologie některých pojmů v oblasti sociálních služeb. Častěji je užíván výraz institucionální péče. Instituce znamená udržovaný zákon, zvyklost, praxi a organizaci. Teprve o 200 let později se začíná používat jako zařízení pro účely veřejné, výchovné a jiné účely, které je spojováno s budovou, ve které toto zařízení sídlí.²⁷

V názvu bakalářské práce je užitý pojem ústavní péče, který je ve slovníku definován jako péče poskytovaná klientům profesionály (popř. dobrovolníky) v ústavním zařízení. Má různé cíle a široké spektrum podob, od poskytnutí náhrady chybějícího domova až po represivní reakci společnosti na nepřijatelné způsoby chování. Ústavní péče sebou nese riziko sociálního vyloučení²⁸ klientů, zneužívání moci personálem a riziko nepříznivých vlivů klientů na sebe navzájem.

V současnosti ve vyspělých zemích se využití ústavní péče považuje za poslední možnost, která by měla být klientovi nabídnuta.²⁹ Přemístění jedince do ústavu, představuje průlomový zásah do jeho života, zejména senioři se zvládnou velmi těžko na tuto změnu adaptovat. Při přemístění do ústavu nastávají zásadní změny v životě jedince, jako je ztráta

²⁵ SOBEK, T. SVOBODA A SOUKROMÍ. In ŠIMÍČEK, V. *Právo na soukromí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s 41-44.

²⁶ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 252

²⁷ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 17

²⁸ Sociální vyloučení označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce či skupinu na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 217

²⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 253

soukromí, podřízenost ústavnímu režimu, anonymita, ztráta osobních věcí, neadekvátní prostředí.³⁰

Definice ústavu a ústavní péče nezní nějak neuspokojivě, ale skutečnost v mnohých případech je doslova žalostná. Ti, kteří znají neradostnou realitu života lidí v ústavní péči, ví, že nestačí rozdělit hromadné ložnice na menší pokoje, vyměnit okna, opravit střechu, osázet zahradu růžemi a vyškrtnout z názvu *ústav* a nahradit ho slovem *domov*. Je třeba hledat skutečné důvody poskytování ústavní péče s cílem formulovat sociální služby jinak, než pokus uklidit určitou skupinu lidí do ústraní. Ústav neposkytuje nic jiného, než poskytuje okolí z veřejně dostupných zdrojů. Rozdíl je pouze v tom, že to neposkytuje svět uzavřený tedy ústavní. Umístění ústavů je jako segregace skupiny lidí na základě určitého znaku do jakéhosi ghetta. Výsledkem toho je stav sociální nouze, což je důvodem poskytování sociální pomoci. Další důležitou oblastí ústavní péče je právní postavení klientů v ústavech, kdy musíme klienta chápat jako svého spoluobčana, jako sobě rovného člověka. Velkou bolestí ústavů a jejich personálu je pocit nerovného postavení, jakási mocenská převaha personálu nad klientem. Jestliže život opečovávaného probíhá v instituci pod jedinou mocenskou kontrolou, potom je tato moc totální. Rozptýlení, uvolnění, rozdělení a lokalizace moci, rezignace na moc, to jsou priority.³¹

Zmiňované uvolnění a rozptýlení moci se stává trendem v sociálních službách pod názvem deinstitucionalizace. Jedná se o snahu zrušit tradiční formu ústavní péče a nahradit ji péčí, která méně omezuje uživatele sociálních služeb, je méně náročná na personální a materiální zdroje a nahrazuje pouze jen to, co klient potřebuje.³²

Spektrum institucionální péče je poměrně široké. Můžeme sem zařadit pobytové služby sociální péče podle zákona 108/2006 Sb. Což jsou domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem. Dalším typem institucionální péče jsou domovy s pečovatelskou službou, léčebny pro dlouhodobě nemocné (LDN) a nově vznikající typ zdravotně sociálních ústavů dlouhodobé péče, které by měly přebírat část kapacity pobytových

³⁰ KOLDINSKÁ, K., MARKOVÁ, H. *Sociální pomoc a právo*. 1. vyd. Praha: Orac, 2001, s. 63

³¹ CHÁB, M. *Svět bez ústavů: až budete mít chvíli, zkuste si představit svět bez ústavů ukrývajících lidí, bez kterých jsou neústavní lidé ve svých životech dezorientovaní*. Praha: QUIP - Společnost pro změnu, 2004, s. 4-5

³² MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 185

sociálních služeb a LDN.³³ Vzhledem k zaměření bakalářské práce a výzkumu se budu zabývat pouze pobytovou službou sociální péče podle zákona 108/2006 Sb., kam spadají domovy pro seniory a domovy pro seniory se zvláštním režimem.

V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby³⁴ občanům, kteří mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Služba zahrnuje: poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.³⁵

Domovy pro seniory se zvláštním režimem poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění a jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.³⁶ Služby zahrnují stejné činnosti, jako uvádím výše v textu o domově pro seniory.

1.5 Pracovní pojem senior

V obecném povědomí existuje jistá představa, že senior je osoba, která dosáhla vyššího věku. Co je to vyšší věk, to záleží na individuálním názoru jednotlivce. Dále je možné seniora chápat jako osobu, jejíž fyzický či psychický stav vykazuje takové změny, díky kterým se dostává do závislé pozice na druhých, což může být ale i mladý člověk.³⁷ Za seniora někdy též označovaného jako důchodce, může být také považován člověk, který pobírá starobní důchod.

³³ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 104 - 105

³⁴ Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Srov. PIKOLA, P., ŘÍHA, M. *Služby sociální péče v domovech pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Námořní akademie České republiky, 2010, s. 28

³⁵ PIKOLA, P., ŘÍHA, M. *Služby sociální péče v domovech pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Námořní akademie České republiky, 2010, s. 29

³⁶ DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 85

³⁷ <http://www.pecujici.cz/>

Definici pojmu senior jsem v odborné literatuře nenašla, ale pro účely své práce se pokusím tento pojem vymezit. Protože se praktická část bakalářské práce týká výzkumného šetření v Domově pro seniory Černá Hora, budu vycházet z cílové skupiny tohoto zařízení.

Senior je člověk ve věku 65 let a výše, který se v důsledku svého věku a zdravotního stavu ocitl v nepříznivé životní situaci, kterou není schopen řešit sám ani za pomoci rodiny nebo jiných typů sociálních služeb. Nebo se jedná o člověka ve věku 65 let a výše, který potřebuje pomoc jiné osoby při zajištění svých osobních potřeb s cílem zachovat a rozvíjet svoji soběstačnost, společenské návyky a dovednosti. Dále se může jednat o člověka ve věku 65 let a výše, který se neobejde bez cizí pomoci při naplňování základních lidských potřeb a který nemůže samostatně žít ve svém přirozeném prostředí vlastní rodiny.³⁸

³⁸ *Domov pro seniory Černá Hora, Standardy kvality sociálních služeb*, Černá Hora: Domov pro seniory Černá Hora 2012, interní materiál Domova pro seniory Černá Hora

2 PRÁVO SENIORA NA SOUKROMÍ V OBECNĚ PLATNÝCH PŘEDPÍSECH ČESKÉ REPUBLIKY

2.1 Právo na soukromí

Právo na soukromí je tzv. právem soudcovským, protože jeho obsah je určován zejména judikaturou soudů. Jedná se o komplex práv, který chrání osobnost člověka. Mezi charakteristické znaky práva na soukromí patří jeho *nemajetková povaha*, jeho *absolutnost*, což znamená, že působí proti všem. Dalším rysem je jeho *obecnost* či *universálnost*, z čehož vyplývá, že když dojde k porušení práva na soukromí, dojde k narušení i dalších zvláštních práv, která obsahuje.

Obsah práva na soukromí je tvořen dílčími právy. Jedná se o právo na zachování nedotknutelnosti intimní sféry, sexuálního života a sexuální orientace, právo na osobní identitu, jméno a příjmení, adresu, poštovní tajemství, právo na rodinný život, na obydlí a jeho nedotknutelnost atd. Tento výčet není konečný, neustále se mění.³⁹ Obsahem práva na soukromí, který se přímo vztahuje k tématu bakalářské práce, se budu zabývat níže v textu.

2.1.1 Předmět práva na soukromí a jeho vymezení

Předmětem práva na soukromí je určité lidské chování a určité předměty, kterých se toto chování týká, respektive z jiného pohledu, společenské vztahy, ve kterých se toto chování realizuje. Jestliže je chování spojováno s intimní stránkou jedince, je takové chování před veřejností utajováno, tedy nezasahuje do takového chování státní moc. Na soukromí lze nahlížet ze dvou rovin. Jedná se o ochranu proti únikům informací o intimní sféře na veřejnost. V tomto případě se intimita nebude týkat pouze chování, ale i předmětů, ke kterým se toto chování vztahuje např. lidské tělo, obydlí, korespondence. Ve druhé rovině je možné uvažovat o soukromí ve vztahu ke kontrole státní moci. Z výše uvedeného lze soukromí vymezit ze dvou hledisek: *soukromí jako osobní sféra* života jedince, do něhož bez výslovného dovolení zákona ani toho, koho se to týká, nesmí nikdo nijak zasahovat.

³⁹ MATES, P. *Ochrana soukromí ve správním právu*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 19

Současně se také jedná o *prostor*, do kterého se za výše uvedených podmínek, nesmí vstupovat ani nahlížet, pořizovat snímky či odposlouchávat.⁴⁰

Dále se právo na soukromí může vymezit podle aktivní a pasivní oblasti soukromého života. Právo na soukromí garantuje sebeurčení, což znamená, že každý člověk může sám o sobě rozhodovat, sám si může uspořádat svůj život, jedná se o aktivní komponent osobního sebeurčení. Za pasivní oblast soukromého života můžeme považovat osobní sféru, která přísluší samotnému lidství jako například důstojnost, potřeba sociálního začlenění nebo potřeba sociálního kontaktu.

Právo na respekt a ochranu soukromí lze rozčlenit do čtyř větších oblastí: *Osobní soukromá sféra* – zde se právo na soukromí vymezuje spíše jako negativní právo, což znamená právo, které se brání veřejné moci ve vměšování do osobní soukromé sféry. Řadí se sem právo na informační sebeurčení (právo na ochranu před sledováním a pronásledováním ze strany veřejné moci) a autonomní rozhodování o osobní integritě (právo rozhodovat o své psychické a fyzické integritě, např. přerušování těhotenství, právo na sexuální sebeurčení, sexuální orientaci). *Soukromí v prostorové dimenzi* – zajišťuje soukromou sféru prostorově i věcně. Zaručuje nejen právo na soukromí v obydlí, ale vztahuje se i na prostory související s vlastním bytem jako jsou garáže, sklepy, terasy, dále nezastavěné plochy jako zahrady, dvory. Vztahuje se i na obytné přívěsy a hausbóty. Vlastnictví nemovitosti či věci nehraje roli. Je zde důležitá oprávněnost k užívání. Z toho vyplývá, že bude chráněn i hotelový pokoj, který je pronajatý. *Soukromí jako důvěrnost komunikace* – historicky se tato dimenze práva vztahovala jen na korespondenci, ale s rozšiřováním způsobů komunikace se interpretačně rozšiřuje i oblast, kde působí. Právo pamatuje i na jiné způsoby komunikace a užívá obrat „jiná podobná zařízení“. Obsah a důvod komunikace je irelevantní. *Rodinný život* a právo na uzavření manželství a založení rodiny.⁴¹

⁴⁰ PLECITÝ, V. *Problematika ochrany osob a majetku z pohledu soukromého a veřejného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 13

⁴¹ WAGNEROVÁ, E. Právo na soukromí: Kde má být svoboda, tam musí být soukromí. In ŠIMÍČEK, V. *Právo na soukromí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, s. 54-59

2.1.2 Obsah práva na soukromí v ústavní péči

Obsah práva je tvořen jednotlivými právy a povinnostmi, které ve svém komplexu tvoří soukromí člověka. Do této sféry stát ani jiné osoby nejsou oprávněny zasahovat. Patří sem nedotknutelnost obydlí, nedotknutelnost osoby, právo na utajení skutečností týkajících se osobního nebo rodinného života, právo na ochranu projevů osobní povahy, svoboda myšlení, povinnost mlčenlivosti o soukromých věcech.

Nedotknutelnost osoby se týká nepřipustnosti zásahu do lidské integrity jako je mučení, nelidské a ponižující zacházení, dále výslovně nedovoleného lékařského zákroku a s tím související povinnost lékaře informovat člověka o potřebnosti lékařského zákroku a vyžádání si jeho souhlasu. S touto otázkou také souvisí nedovolené získávání informací o lidském těle, problematika ohledávání, jakož i informace o lidském zdraví. Dále sem patří nedovolená osobní prohlídka jak těla, tak oděvu. K nedotknutelnosti osoby se vztahují i věci, které má člověk u sebe a svoji povahou nejsou určeny pro veřejnost například kabelka, zavazadlo.

Nedotknutelnost obydlí je opět široce pojaté základní lidské právo. Nejde jen o ochranu před nezákonným vniknutím do obydlí, ale zahrnuje i právo chovat se v bytě a užívaných prostorách (sklep, dílna, garáž) libovolným způsobem za předpokladu, že nebude porušován zákon. Nedotknutelnost obydlí se týká i věcí, které se tam nachází.

Svoboda myšlení a přesvědčení se týká takových projevů myšlení resp. svědomí, které jsou soukromého charakteru a neporušují žádný zákon.

Respektování rodinného života představuje vše, co se týká vztahu mezi rodiči a dětmi a ostatními příbuznými. Jedná se o právo na nezveřejňování skutečnosti z rodinného života. Neoprávněným zásahem je i pravdivé tvrzení skutečnosti, která se týká intimní sféry života.

Dalším právem je právo na utajení osobních projevů. Osobním projevem se rozumí projev, který je charakteristický svoji osobní povahou a není určen pro veřejnost. Způsob zachycení projevu je různý např. grafické, ústní, písemné apod.

Povinnost mlčenlivosti o soukromých věcech tj. profesní tajemství znamená povinnost osob tajit některé skutečnosti o člověku, které se tyto osoby dozvěděly v souvislosti s výkonem povolání. Jedná se např. o lékařské, bankovní, justiční tajemství.⁴²

⁴² MATES, P. *Ochrana soukromí ve správním právu*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 22-25

3 OCHRANA PRÁV SENIORŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Pro realizaci činností v sociální oblasti a poskytování sociálních služeb je stěžejní zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů, který vstoupil v platnost 1. 1. 2007, dále vyhláška č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Posláním zákona o sociálních službách je chránit práva a oprávněné zájmy lidí, kteří je nemohou prosazovat sami, a to z důvodu např. věku, zdravotního postižení či krizové životní situace. Tento zákon vytváří rámec pro vztahy při nezbytném zabezpečení podpory a pomoci lidem v nepříznivé sociální situaci⁴³. Dále vymezuje jednotlivá práva a povinnosti poskytovatelů sociálních služeb⁴⁴, jednotlivců, obcí, krajů a státu.⁴⁵

Zákon o sociálních službách uvádí, že sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležité kvalitě takovým způsobem, aby bylo vždy zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.⁴⁶ Lidská práva jsou praktickým požadavkem rozumu a vědomí, patří každému člověku právě proto, že je člověkem. Teorie lidských práv vychází ze dvou klíčových hodnot, kterými jsou důstojnost a rovnost. Lidská práva můžeme chápat tak, že vymezují základní normy nezbytné pro důstojný život. Jejich univerzálnost vyplývá z toho, že v tomto ohledu jsou si všichni rovni.⁴⁷

Jedním z nástrojů, které zákon používá k zajištění dodržování lidských práv, jsou Standardy kvality sociálních služeb (dále standardy). Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (dále MPSV ČR) zpracovalo standardy, jejichž kritéria jsou obsažena v příloze 2 vyhlášky 505/2006. Jedná se o soubor požadavků, jejichž prostřednictvím MPSV ČR definuje úroveň kvality, které musí poskytované služby dosahovat.⁴⁸ Standardy by měly být hlavním prvkem zvyšování i kontroly kvality. Dle zákona o sociálních

⁴³ Nepříznivá sociální situace je oslabení nebo ztráta schopností z důvodu např. věku, nepříznivého zdravotního stavu, krizové situace, ohrožení práv a zájmů atd. Řešení nepříznivé sociální situace musí být v souladu se začleněním a ochranou před sociálním vyloučením. Srov. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 42

⁴⁴ Poskytovatel sociální služby je právnická nebo fyzická osoba, která má oprávnění k této činnosti dle zákona o sociálních službách. Za poskytovatele nelze považovat rodinné příslušníky a jiné osoby, které pečují o blízkou osobu v domácím prostředí. Srov. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 42

⁴⁵ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 41

⁴⁶ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁷ FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2010, s. 96

⁴⁸ KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, s. 55

službách je důležitým znakem kvality sociálních služeb schopnost podporovat jednotlivé uživatele v naplňování cílů, kterých chtějí s pomocí sociální služby dosáhnout při řešení své nepříznivé sociální situace. Ve standardech je proto zdůrazněna orientace na osobní cíle uživatelů služeb, což umožňuje konkretizovat abstraktní ideály, jakými jsou např. důstojnost, plnohodnotný život apod.⁴⁹

Standardsy jsou často vyjádřeny obecným způsobem, a tak vyžadují množství definic, manuálů a prováděcích předpisů. Na druhou stranu při péči o seniory vzniká tolik různých situací, že jistá míra universality je nutná. Standardsy jsou jednotnými měřítky a jako takové tedy nezohledňují konkrétní situaci jednotlivých poskytovatelů a uživatelů, jejich jedinečnou historii a specifické potřeby.⁵⁰ Nejen z tohoto důvodu nemusí být vždy objektivním hodnocením. Existují totiž odlišnosti v chápání pojmu kvalita. Jakmile všichni poskytovatelé sociálních služeb budou splňovat standardsy, za kvalitní služby budou považovány služby nadstandardní.⁵¹ Standardsy se člení na kritéria. Toto uspořádání je nejen z důvodu srozumitelnosti, ale také proto, aby se dalo posoudit, zda sociální služba daný požadavek standardu splňuje. Pro lepší orientaci jsou očíslovány 1 – 17 a jsou rozděleny do tří částí: standardsy personální, provozní a procedurální, které jsou nejdůležitější. Stanovují, jak má služba vypadat, velká část je zaměřena na ochranu práv uživatelů sociálních služeb, vytváření ochranných mechanismů a pravidel proti střetu zájmu.⁵²

Pro účely bakalářské práce se budu zabývat podrobněji standardem č. 2, který se týká ochrany práv osob, kde se zaměřím na dodržování práva na soukromí.

⁴⁹ JABŮRKOVÁ, M. *Od paragrafů k lidem: analýza situace v oblasti sociálních služeb po přijetí nového zákona o sociálních službách*. Praha: SKOK, 2007, s. 37

⁵⁰ MÁTL, O., JABŮRKOVÁ, M. *Kvalita péče o seniory: řízení kvality dlouhodobé péče v ČR: [výstupy z aplikovaného výzkumu]*. 1. vyd. Praha: Galén, c 2007, s. 21

⁵¹ MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 143

⁵² PIKOLA, P., ŘÍHA, M. *Služby sociální péče v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Námořní akademie České republiky, 2010, s. 82

3.1 Standard č. 2: Ochrana práv osob

Standard č. 2 zavazuje zařízení k dodržování a respektování práv uživatelů sociálních služeb⁵³ (dále uživatel) poskytovatelem služeb v průběhu jejich sjednávání, trvání a ukončování. Tato práva lze rozdělit na základní lidská práva a svobody, která vyplývají z mezinárodních úmluv a ústavních norem České republiky a další práva, která jsou ustanovena v jednotlivých zákonech. Dále zařízení vychází z pravidel občanského soužití, kterými lze rozumět dodržování psaných i nepsaných etických a zvykových norem upravujících vztahy mezi lidmi. Ochrana práv uživatelů se stává hlavním principem v činnosti poskytovatelů sociálních služeb a je měřítkem jejich kvality. O kvalitní sociální službě lze mluvit pouze v případě, že jsou dodržována a respektována lidská práva a další práva uživatelů.⁵⁴

Podstata tvorby standardu č. 2 spočívá jednak v identifikaci rizik možného porušení práv uživatelů a jednak ve vytvoření mechanismů a opatření, která mají rizikům předcházet, popř. je zcela eliminovat. Povinností poskytovatele, kterou mu tento standard ukládá, je definovat situace, kdy může dojít k porušení práv uživatelů. Proti těmto rizikovým situacím poté stanoví preventivní opatření.⁵⁵ Poskytovatel tedy při tvorbě standardu č. 2 vychází z následujících zásadních kritérií.

Kritérium 2.1.

„Poskytovatel má písemně zpracována vnitřní pravidla pro předcházení situacím, v nichž by v souvislosti s poskytováním sociální služby mohlo dojít k porušení základních lidských práv a svobod osob, a pro postup, pokud k porušení těchto práv osob dojde; podle těchto pravidel poskytovatel postupuje.“⁵⁶

⁵³ Uživatelem sociální služby může být jakákoliv, která uzavřela smluvní vztah s poskytovatelem sociální služby. Obsahem smlouvy zabezpečení činností charakterizovaných zákonem o sociálních službách, uživateli je trvale či dočasně zabezpečována pomoc a podpora v dohodnutém rozsahu. Srov. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, s.42

⁵⁴ PIKOLA, P., ŘÍHA, M. *Služby sociální péče v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Námořní akademie České republiky, 2010, s. 84

⁵⁵ ČÁMSKÝ, P., SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ, D. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 90

⁵⁶ *Vyhláška MPSV ČR č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, včetně příloh č. 1 a 2, ve znění pozdějších předpisů*

Mezi situace, kdy by mohla být porušena základní lidská práva uživatelů, v rámci zachování soukromí, patří následující oblasti. Nedotknutelnost obydlí zaručuje uživateli kontrolu nad jeho teritoriem, ať se jedná o pokoj nebo byt, který obývá sám nebo spolu s dalšími uživateli. Uživatel by měl mít kontrolu nad tím, kdo a kdy do jeho obydlí vstupuje, zároveň je jeho právem odepřít přístup do svého obydlí personálu či jiným lidem. Uživatel musí mít možnost zamknout si svůj pokoj v době své nepřítomnosti, musí mít ve svém pokoji alespoň jednu uzamykatelnou součást nábytku a mělo by být rovněž samozřejmostí, aby uživatel měl možnost se rozhodnout, zda chce bydlet sám ve svém vlastním pokoji nebo zda jej chce sdílet s jinou osobou. Dále má uživatel právo na vybavení si a vyzdobení svého příbytku dle svého vkusu. Personál nemá právo s věcmi uživatele jakkoliv manipulovat bez jeho souhlasu, což se týká zejména úklidu pokoje a skříní. Není přijatelné, aby personál prováděl úklid skříní bez souhlasu a v nepřítomnosti uživatele a aby rozhodoval o tom, co se vyhodí.

Nedotknutelnost osoby se týká práva na rozhodování o svém vzhledu zejména stylu oblečení, délky vlasů, úpravy, účesu, délky vousů apod., právo rozhodnout, kdo mu bude pomáhat s osobní hygienou, zda muž či žena. Nedotknutelnost osoby dále zahrnuje právo, aby byly používány při provádění hygieny a používání toaletního křesla zástěny. Dalším právem je právo na uzamknutí v koupelně či WC nebo jinak upozornit ostatní uživatele, že sociální zařízení je obsazeno. Porušení některých aspektů práva na soukromí a práva na nedotknutelnost osoby znamená porušení práva na respektování lidské důstojnosti, v některých případech lze hovořit o ponižujícím zacházení.

Právo na osobní a rodinný život neznamena pouze nezasahování do tohoto práva, ale také podpora a pomoc při jeho naplňování. Uživatel má právo na kontakt se svojí rodinou, právo na kontakt s přáteli, kamarády, právo na navazování a zachování vazeb s přirozeným prostředím, právo účastnit se společenského života, právo na partnerský a sexuální život. Při osobním či telefonickém kontaktu s rodinou či blízkými by měl mít uživatel zaručeno soukromí. Soukromí by mělo být rovněž zaručeno partnerským dvojicím či manželům, kdy základním předpokladem je umožnit, aby partneři mohli bydlet společně.

Právo na důstojné zacházení znamená takové zacházení, které je přiměřené věku jedince. Dospělí klienti jsou často díky svému postizení či věku stavěni do role dítěte. Do lidské důstojnosti klienta, lze zasáhnout např. používáním nevhodných přezdivek při oslovování či jednostranným tykáním, stylizací dospělého člověka do role dítěte, nerespektováním

intimity a studu klienta při osobní hygieně, nepřevlékáním klienta do civilního oblečení, kdy klient chodí po zařízení celý den v pyžamu.⁵⁷

Kritérium 2.2.

„Poskytovatel má písemně zpracována vnitřní pravidla, ve kterých vymezuje situace, kdy by mohlo dojít ke střetu jeho zájmů se zájmy osob, kterým poskytuje sociální službu, včetně pravidel pro řešení těchto situací, podle těchto pravidel poskytovatel postupuje.“⁵⁸

Jedná se o situace, ve kterých jsou v právu obě strany, a v obou případech je legitimní. Těmto situacím většinou poskytovatel nemůže předejít, ale jeho povinností je stanovit pravidla, jak bude v těchto situacích postupováno a čím se budou zaměstnanci řídit.⁵⁹

3.2 Ochrana práva na soukromí ve Standardu č. 2 Domova pro seniory Černá Hora

Podle kritéria 2.1 má Domov pro seniory Černá Hora stanovena pravidla pro předcházení situací, ve kterých by mohlo dojít k porušení práv uživatelů sociálních služeb. Zařízení má také stanoveny postupy, podle kterých se postupuje, jestliže dojde k porušení práv uživatelů. Vzhledem k tématu práce se budu věnovat situacím, které se týkají soukromí uživatelů sociálních služeb. Zaměstnanci Domova pro seniory Černá Hora se musí zdržovat předsudečných postojů a stereotypů, které by mohly vést k porušování základních lidských práv a svobod uživatelů. V tomto případě lze hovořit o ageismu. Jedná se o věkovou diskriminaci. Tento postoj vychází z přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Degraduje stáří jako období ztrát, celkového úpadku jedince a zhoršené kvality života. V souvislosti s ageismem existují pověry o stáří,

⁵⁷ <http://www.mpsv.cz/>

⁵⁸ Vyhláška MPSV ČR č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, včetně příloh č. 1 a 2, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁹ BEDNÁŘ, M. *Manuál zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe*. Olomouc: Caritas - VOŠ sociální Olomouc, 2011, s. 22

jako je nemoc, ztráta sexuality, bezmoc, ošklivost, zhoršení duševních schopností a další.⁶⁰

K nejčastějším projevům porušování základních lidských práv patří právo na důstojné zacházení. Domov pro seniory Černá Hora má vytipované následující chování ze strany personálu k uživatelům. Jedná se o *stigmatizaci*, což je takové chování k uživateli, které je ovlivněno předsudky a mocí. Dalším nepřijatelným chováním je *nálepkování*. Jde o nepřijatelné pojmenování uživatelů podle diagnózy, dále familiární oslovení uživatelů, používání křestního jména v oslovení a tykání je také nepřijatelné, pokud není tato záležitost upravena v individuálním plánu, a to pouze v případě, že je takové oslovení výslovným přáním uživatele. *Rodičovská analogie a infantilizace* je dalším případem porušování práva na důstojné zacházení, kdy je uživatel stylizován do role dítěte, vystaven nevhodnému oslovení, nevhodné aktivizaci a nevhodnému výběru kulturního programu. Jako *ponižování* je chápáno takové chování, kdy je uživatel vnímán jako bezmocný, nezodpovědný, bezradný, nešikovný. Dalším nepřijatelným chováním je *ignorování, vysmívání, zastrasování, podvádění* uživatelů ve prospěch pracovníka, organizace či zjednodušení situace. *Nerespektování tempa* uživatele v kognitivních a komunikačních schopnostech. K porušování práv uživatelů může dojít také ze strany ostatních uživatelů, a to formou psychického či fyzického týrání, ale také formou finančního či sexuálního zneužívání.

Domov pro seniory vytipoval následující příklady porušování základních lidských práv a stanovil opatření, podle kterých poskytovatel/personál postupuje:

Situace č. 1: Manipulace s osobními věcmi uživatele bez souhlasu uživatele.

Opatření: Pracovník je povinen vyžádat si souhlas uživatele, jakákoli manipulace s osobními věcmi uživatele je bez předchozího souhlasu nepřijatelná. Jestliže je uživatel schopen manipulovat s věcmi samostatně, pracovník si drží odstup do té míry, aby uživatel nebyl zbytečně činěn závislým na sociální službě. Uživatel má možnost úschovy osobních dokladů na denní místnosti pracovníků přímé obslužné péče. Úschova osobních dokladů je ošetřena dokumentem „souhlas uživatele s úschovou osobních dokumentů“, který uživatel v případě zájmu podepisuje před uzavřením smlouvy.⁶¹

⁶⁰ <http://www.antee.cz/>

⁶¹ <http://www.antee.cz/>

Situace č. 2: Vstup do pokoje v nepřítomnosti uživatele, bez jeho souhlasu.

Opatření: Personál nevstupuje do pokoje uživatele bez jeho souhlasu. Pracovník by tak porušil uživatelské právo na nedotknutelnost obydlí. Vstup personálu na pokoj uživatele v jeho nepřítomnosti, bez jeho souhlasu je možný v níže vyjmenovaných případech: nutná údržba bytového fondu, živelná pohroma, ohrožení života a zdraví uživatele, lékařská kontrola, na jejíž příchod je uživatel předem připraven, sociální šetření ze strany sociálních pracovníků z MěÚ, noční kontrola ze strany pracovníka ve službě za účelem zjištění zdravotního stavu, a to po předchozí domluvě s uživatelem (např. při zhoršení zdravotního stavu, po návratu z hospitalizace), kterému je vysvětleno, že je tak činěno v zájmu jeho zdraví a bezpečnosti, úklid pokoje (uživatel je předem informován o době provádění úklidu). V těchto případech jsou používány náhradní klíče, které jsou uloženy na denních místnostech pracovníků přímé obslužné péče. Personál vchází do pokoje za doprovodu svědka.

Situace č. 3: Vstup do pokoje bez zaklepání.

Opatření: Personál ctí soukromí a intimní zónu uživatele, do pokoje vstupuje po důrazném zaklepání a po vyzvání. U uživatelů se sluchovými potížemi nečeká pracovník na vyzvání, ale do pokoje nahlédne, naváže oční kontakt a komunikaci a ujistí se, že uživatele neruší. Pokud přichází na pokoj v nevhodnou chvíli, dohodne se s uživatelem na vhodnější dobu příchodu. Jestliže uživatel spí a nejedná se o naléhavou neodkladnou záležitost, pracovník uživatele nebudí a přijde později.⁶²

Situace č. 4: Výměna inkontinenčních pomůcek a omývání uživatele při otevřených dveřích na chodbu, vstup dalších pracovníků a osob na pokoj při výkonu vyprazdňování a osobní hygieny uživatele.

Opatření: Personál respektuje soukromí a intimní zónu uživatele a ctí jeho důstojnost. Dveře u pokoje uživatele musí být zavřeny, pokoj uživatele je považován za soukromou zónu. Pokud se uživatel nachází v choulostivé situaci, např. při výkonu vyprazdňování, vstup dalších pracovníků není možný. Pracovník vyčká ukončení dané činnosti. Jestliže během přítomnosti návštěvy rodinných příslušníků jednoho z uživatelů na vícelůžkovém pokoji dojde k situaci, kdy jiný uživatel potřebuje vykonat potřebu, osobní hygienu, podstoupit lékařskou prohlídku nebo jiný intimní úkon, návštěva je pracovníky na

⁶² <http://www.antee.cz/>

požádání vykázána na chodbu nebo do společenských prostor, kde setrvá po dobu nutnou k provedení úkonu. Výjimku lze učinit na výslovné přání uživatele, který si přeje nechat dveře otevřené, avšak pouze se souhlasem ostatních uživatelů pokoje. Při výkonu vyprazdňování a osobní hygieně tohoto uživatele použije personál mobilní zástěnu, kterou rozestaví kolem uživatele. Za výjimečný stav, kdy mohou zůstat dveře od pokoje otevřené, lze rovněž považovat dobu vydávání stravy a dobu, kdy probíhá navážení uživatelů na aktivizaci a ošetřovatelská rehabilitace.

Situace č. 5: Omezování uživatelských práv volby lékaře.

Opatření: Uživatel má právo zvolit si ošetřujícího lékaře. Uživatel je však seznámen se skutečností, že zařízení má uzavřenou smlouvu s praktickou lékařkou, která má ordinaci v Černé Hoře, což činí její služby místně i časově dobře dostupné. Uživatel je informován o finančních nákladech na dopravu a nutnosti vlastního doprovodu v případě, že si zvolí lékaře mimo městy Černá Hora.⁶³

Podle kritéria 2.2 má mít poskytovatel zpracována vnitřní pravidla pro situace, ve kterých by mohlo docházet ke střetu zájmů. Domov pro seniory Černá Hora definuje střet zájmu jako situaci, kdy dojde k rozporu mezi zájmy uživatele a zájmy, které je pracovník (poskytovatel) z titulu své funkce povinen prosazovat či hájit. Ke střetu zájmu může také dojít, když je pracovník odpovědný více autoritám (vedoucí pracovník, tým, uživatel, ale i vlastní hodnotový žebříček), jejichž požadavky na výkon služby se rozcházejí.

Střet zájmu: Spolubydlíci si nerozumí. Neshodnou se například s poslechem rádia, osvětlením, přepínáním TV. Slovně se napadají, ruší noční klid.

Řešení: S uživatelem si promluví klíčový pracovník o příčinách neshod se spolubydlícím. Pokud po domluvě nedojde ke zlepšení, uživatel je se souhlasem přestěhován na jiný pokoj. Konflikt a případná změna ubytování je zapsána do individuálního plánu uživatele. Dále je provedena změna ve smlouvě o poskytnutí sociální služby.

Střet zájmu: Spolubydlíci prohledává jinému uživateli noční stolek a osobní věci.

Řešení: Klíčový pracovník nebo jiný pracovník, kterému svěří uživatel tuto událost nebo ji přímo odhalí, poučí spolubydlící osobu o porušování soukromí a promluví s ní o důvodech,

⁶³ <http://www.antee.cz/>

které ji k tomuto chování vedou. Všichni uživatelé mají k dispozici uzamykatelnou skříňku v nočním stolku a klíč. Klíčový pracovník tuto skutečnost zapíše do individuálního plánu.⁶⁴

⁶⁴ <http://www.antee.cz/>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části bakalářské práce jsou vymezeny zásadní pojmy a podrobněji je zde věnována pozornost právu na soukromí v ústavní péči a jeho úpravě ve Standardu č. 2 Ochrana práv osob. Praktická část je zaměřena na to, jak uživatelé sociálních služeb Domova pro seniory Černá Hora, vnímají své soukromí v jednotlivých oblastech, které jsou obsaženy ve specifických výzkumných otázkách.

Následující část práce je věnována cíli výzkumu, metodě výzkumu, výzkumné jednotce, průběhu výzkumného šetření a místu, kde toto šetření probíhalo, tedy Domovu pro seniory Černá Hora. V závěru kapitoly jsou popsány výsledky výzkumného šetření.

4.1 Podnadpis

Cílem mého výzkumu v Domově pro seniory Černá Hora bylo zjistit, zda dodržování práva na soukromí obsaženého ve standardu č. 2 Ochrana práv osob odpovídá skutečnosti. Základem výzkumného šetření se staly následující aspekty soukromí: nedotknutelnost obydlí, nedotknutelnost osoby, důstojné zacházení, právo na osobní a rodinný život. Pro naplnění cíle výzkumného šetření, jsem zvolila základní výzkumnou otázku: **„Je ve vybraném zařízení dodržováno právo na soukromí?“**

Pro výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní přístup, protože soukromí je poměrně citlivým tématem a vyžaduje porozumění. Jde především o pochopení člověka a pochopení jeho vlastního hlediska a právě kvalitativní přístup vychází z jedinečnosti člověka.⁶⁵

Pro realizaci výzkumu jsem vybrala polostrukturovaný rozhovor, protože umožňuje zachytit nejen fakta, ale pomůže hlouběji proniknout do motivů a postojů dotazovaných. Při rozhovoru může výzkumník sledovat i vnější reakce respondenta a podle nich pohotově reagovat a usměrňovat další pokládání otázek a vůbec celý průběh rozhovoru.⁶⁶

Výzkumu se zúčastnilo 10 uživatelů Domova pro seniory Černá Hora. Z toho čtyři uživatelé bydlí v jednolůžkovém pokoji, další čtyři uživatelé bydlí ve dvoulůžkovém pokoji a jeden uživatel na čtyřlůžkovém pokoji. Účastníkem výzkumu se stal také

⁶⁵ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 32

⁶⁶ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 110

respondent, který žije v domově se svoji manželkou. Při výběru respondentů jsem dbala na to, aby respondenti měli dostatečnou zkušenost s daným prostředím, jako míru jsem si stanovila délku pobytu minimálně 1 rok. Dále bylo při výběru důležité, aby dané osoby měly dostatečné schopnosti porozumět mým otázkám, které jsem se snažila klást co nejsrozumitelněji.

Vlastní výzkumné šetření probíhalo od prosince 2012 do března 2013 s tím, že v tomto zařízení pracuji již druhým rokem, což mi umožnilo poznat prostředí a chod domova i z jiného úhlu pohledu než jen z výpovědí respondentů. S většinou účastníků výzkumu jsem v každodenním kontaktu již dva roky, což mi pomohlo získat jejich důvěru a rozhovor probíhal zcela přirozeně a respondenti měli z rozhovoru příjemný pocit. Pro rozhovor jsem se snažila vybrat vhodný čas, kdy bylo třeba respektovat jejich aktivity, zažitý režim dne a dobu, kdy má ten který respondent nevyšší aktivitu. Poté jsem respondentům sdělila důvod naší schůzky a poprosila je o spolupráci. Nesetkala jsem se s odmítnutím. Všichni vytipovaní respondenti souhlasili. Většina rozhovorů probíhala v jejich pokojích. V případě vícelůžkových pokojů jsme využili kulturní místnost. Před samotným rozhovorem bylo potřeba získat poučený souhlas⁶⁷, který jsem získala v ústní formě. Účastníky výzkumu jsem předem upozornila, že rozhovor je anonymní a pouze pro účely mé bakalářské práce. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon. Trvaly přibližně od 45 minut do 90 minut. Otázky rozhovoru byly sestaveny jako neutrální a srozumitelné. Snažila jsem se, abych formulací otázky nevnucovala určitou odpověď. Protože šlo o polostrukturovaný rozhovor, nemusely být otázky formulovány vždy stejně, mohla jsem je přizpůsobit dané situaci. Stejně tak jejich pořadí jsem mohla měnit, aby rozhovor byl přirozený. Při rozhovoru jsem kladla následující specifické výzkumné otázky:

- 1) Klepou zaměstnanci při vstupu do Vašeho pokoje?
 - a) Pokud ano, čekají na vyzvání?
- 2) Můžete si uzamknout svůj pokoj?
- 3) Vadí Vám, že zaměstnanci používají universální klíč pro vstup do Vašeho pokoje v době Vaší nepřítomnosti?
- 4) Máte na pokojích uzamykatelnou skříňku či šuplík?

⁶⁷Poučený souhlas znamená, že s výzkumem budou souhlasit všichni jeho účastníci. Je zde obsažen předpoklad, že účastníci výzkumu budou seznámeni s povahou i s veškerými případnými důsledky své účasti na výzkumu. Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 46

- 5) Manipuluje někdo s Vašimi věcmi na pokoji bez Vašeho vědomí?
- 6) Vybíráte si sám/sama oblečení, které si na sebe vezmete?
- 7) Když používáte pokojové WC, máte zástěnu?
 - a) Pokud ne, vadí Vám to?
- 8) Máte dostatek soukromí při hygieně?
- 9) Vadí Vám při koupání přítomnost jiného uživatele?
- 10) Co máte na sobě, když Vás personál doprovází/převáží do koupelny?
- 11) Máte soukromí, když Vás přijde někdo navštívit?

4.2 Domov pro seniory Černá Hora

Výzkumné šetření probíhalo v Domově pro seniory Černá Hora. Jde o příspěvkovou organizaci Jihomoravského kraje. Zařízení se nalézá v objektu zámku na vyvýšeném místě na okraji městyse Černá Hora.

Domov důchodců zde byl zřízen již v roce 1950. V 70. letech byl zámek rozšířen o přední budovy a kapacita domova činila 302 obyvatel. V roce 2000 byla ukončena rekonstrukce vnějších i vnitřních prostor a kapacita lůžek byla snížena na současných 155. Obyvatelům domova je poskytnuto ubytování v jednolůžkových, dvoulůžkových až pětিলůžkových pokojích. Každý pokoj je vybaven nezbytným nábytkem, postelemi a nachází se zde také umyvadlo. Koupelny a WC jsou společné.

V současnosti Domov pro seniory poskytuje dvě služby – domov pro seniory a domov se zvláštním režimem.

Uživateli sociální služby domova pro seniory jsou lidé, kteří se v důsledku svého věku a zdravotního stavu ocitli v nepříznivé životní situaci, kterou nejsou schopni řešit sami ani za pomoci rodiny nebo jiných typů sociálních služeb. Dále jsou to lidé, kteří potřebují pomoc jiné osoby při zajištění svých osobních potřeb s cílem zachovat a rozvíjet svoji soběstačnost, společenské návyky a dovednosti.

Uživateli sociální služby domova se zvláštním režimem jsou lidé, kteří trpí Alzheimerovým onemocněním nebo jiným typem demence. Dále je služba určena lidem, kteří se neobejdou bez

cizí pomoci při naplňování základních lidských potřeb a kteří nemohou samostatně žít ve svém přirozeném prostředí vlastní rodiny.⁶⁸

4.3 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Pro zpracování získaných informací jsem rozhovory s respondenty z diktafonu přepsala a poté jsem jednotlivé odpovědi roztříдила do kategorií dle otázek kladených při rozhovoru. Odpovědi respondentů na dané situace jsem následně srovnávala s postupy, které jsou uvedeny ve Standardu č. 2 Ochrana práv osob. Pokud jsem zde potřebné informace nenalezla, pak jsem se obrátila na metodické pokyny, kde jsou uvedeny správné postupy v dané situaci, která není blíže specifikována ve standardu č. 2 z důvodu jeho obecnosti. Jestliže domov pro seniory neměl danou situaci specifikovanou ani v metodických pokynech, pak jsem využila publikaci Standardy kvality sociálních služeb - Výkladový sborník pro poskytovatele. Tento výkladový sborník vydalo MPSV v roce 2008, čímž reflektovalo potřebu poskytovatelů sociálních služeb na aktualizaci výkladu standardů vzhledem k jejich vývoji a podnětům z jejich praktického naplňování při poskytování služeb.⁶⁹

Doslovné citace z rozhovorů jsem označila kurzívou. Značení R1, R2...R10 jsem použila pro 10 respondentů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření. Nejprve jsem uvedla specifickou výzkumnou otázku, poté jsem shrnula výpovědi respondentů, které následně cituji a v závěru porovnávám výpovědi respondentů se standardem č. 2, metodickým pokynem, který vychází ze standardu č. 2. Pokud daná situace není řešena v těchto dokumentech, pak porovnávám s Výkladovým sborníkem pro poskytovatele.

Odpovědi na specifickou výzkumnou otázku s doplňující otázkou: **Klepou zaměstnanci při vstupu do Vašeho pokoje? Pokud ano, čekají na vyzvání?**

Respondenti se shodli, že personál při vstupu do jejich pokoje klepe, ale po zaklepání již nečeká na vyzvání a vstoupí automaticky. Dva respondenti uvedli, že při vstupu do pokoje klepe jak kdo.

R1: „*Klepou...Katko, záleží jak kdo. Ale já jsem jim řekla, že můžou vstoupit i bez klepání, jak potřebují. Ale ony mně řekly, že musí klepat, kdyby šel někdo z pánů, tak aby je neviděl.*“

⁶⁸ www.antee.cz

⁶⁹ <http://www.mpsv.cz/>

R2: „*Ano, klepou... Vstoupí automaticky. To není nikdo, že by čekal.*“

R3: „*Ano, klepou... Když řeknu dále, tak jdou a když ne, tak jdou taky.*“

R4: „*Ano, klepou... Některá čeká a některá vstoupí hned.*“

R5: „*Jak kdo... Zase jak která*“

R6: „*Klepou... jak kdo.*“

R7: „*No každý ne... Nikdo nečeká na vyzvání.*“

R8: „*Skoro všichni klepou. Málokdy se stane, že ne... Rovnou vstoupí*“.

R9: „*Klepou... Nečekají, zaklepají a jdou.*“

R10: „*Zaklepe... Vstoupí hned.*“

Ve standardu č. 2 je tato situace ošetřena následovně: „*Pracovník ctí soukromí a intimní zónu uživatele, do pokoje vstupuje po důrazném zaklepání, a po vyzvání. U uživatelů se sluchovými potížemi nečeká pracovník na vyzvání, ale do pokoje nahlédne, naváže oční kontakt a komunikaci, a ujistí se, že uživatele neruší. Pokud přichází na pokoj nevhod, dohodne se s uživatelem na vhodnější dobu příchodu. Pokud uživatel spí a nejedná se o naléhavou neodkladnou záležitost, pracovník uživatele nebudí a přijde později.*“⁷⁰

Při srovnání odpovědí respondentů se správným řešením situace dle standardu č. 2 vyplývá, že personál nejedná zcela korektně. Při vstupu do pokoje sice zaklepe, ale již nečeká na vyzvání. Při této situaci dochází k porušení práva uživatele na nedotknutelnost obydlí.

Odpovědi na otázku: **Můžete si uzamknout svůj pokoj?**

Respondenti uvádí, že klíče od pokoje vlastní a v případě potřeby si zamykají. Jeden respondent uvedl, že bydlí ve vícelůžkovém pokoji, a proto ho nemůže zamykat. Nemá ani vlastní klíče od pokoje.

R1: „*No, když jdu pryč, tak si ho zamknu.*“

⁷⁰ <http://www.antee.cz/>

R2: „*Ano*“

R3: „*Ano, máme klíče a zamykáme. Zamykáme i na noc.*“

R4: „*Ano, můžu.*“

R5: „*Ne...Protože je to vícelůžkový pokoj...ale já si zamknu stolec a to mi stačí.*“

R6: „*Ano, klíče mám.*“

R7: „*Klíč mám, když jdu na delší dobu pryč, tak dbám na to, aby bylo zamčeno.*“

R8: „*Ano*“

R9: „*Já ho nezamykám. Chodím jen na chodbu. Kdybych šla ven, tak zamknu.*“

R10: „*Ano, můžu. Klíče mám tady.*“

Ve standardu č. 2 vytvořeného Domovem pro seniory Černá Hora není tato oblast přesně vymezena. Výkladový sborník pro poskytovatele uvádí, že nedotknutelnost obydlí zaručuje uživateli kontrolu nad jeho teritoriem, ať se jedná o pokoj nebo byt, který obývá sám nebo spolu s dalšími uživateli. Uživatel musí mít možnost zamknout si svůj pokoj v době své nepřítomnosti, musí mít ve svém pokoji alespoň jednu uzamykatelnou součást nábytku.⁷¹

Z odpovědí respondentů vyplývá, že téměř všichni vlastní klíče a zamykají si svůj pokoj dle potřeby, což je v souladu s Výkladovým sborníkem pro poskytovatele. V jednom případě respondent nemá možnost si pokoj uzamknout, protože má na pokoji další spolubydlící, se kterými se nemůže domluvit. Navíc nemá k dispozici ani vlastní klíč od pokoje. Podle mého názoru se jedná o střet zájmů uživatele s uživatelem a měla by být tato situace zanesena do vnitřních pravidel pro situace, ve kterých by mohlo dojít ke střetu zájmů a následně zajistit řešení. V této situaci dochází k porušení práva uživatele na nedotknutelnost obydlí.

Odpovědi na otázku: **Vadí Vám, že zaměstnanci používají universální klíč pro vstup do Vašeho pokoje v době Vaší nepřítomnosti?**

⁷¹ <http://www.mpsv.cz/>

Respondentům nevadí, že zaměstnanci používají universální klíč. Jeden z respondentů ani nevěděl o jeho existenci. Další respondent po ztrátě většího obnosu peněz z pokoje vyjádřil své přání, aby vstup do jeho pokoje za účelem úklidu byl činěn výhradně za jeho přítomnosti. Toto přání bylo zjištěno v průběhu výzkumného šetření. Dostala jsem svolení od respondenta tento požadavek sdělit vedení. Situace byla neprodleně vyřešena a následný den probíhalo vše podle přání respondenta.

R1: „*Nevadí.*“

R2: „*Nevadí, to mně nevadí.*“

R3: „*No to mají uklízečky...No, sestři, co můžu dělat...Ale myslím, že mi to ani nevadí.*“

R4: „*No, abych řekla tak nevadí, ale potom, co se tu stalo, tak si nejsem tak jistá.*“ (respondentovi se na pokoji ztratil větší obnos peněz)

R5: „*To já vůbec nevím.*“

R6: „*Tak sousedka je tady pořád a mně to nevadí.*“

R7: „*Nevadí, je to výhoda. Jsem už zapomětlivá a někdy ten klíč někam strčím a nevím kam.*“

Tak je fajn, že má klíč i někdo jiný a dostanu se do pokoje.“

R8: „*Nevadí mi to.*“

R9: „*No tak, mě to nevadí.*“

R10: „*Nevadí, mají na to právo.*“

Ve standardu č. 2 je tato situace upravena následovně: Pracovník nevstupuje do pokoje uživatele bez jeho souhlasu. Je si vědom, že by porušil uživatelské právo na nedotknutelnost obydlí. Vstup pracovníka na pokoj uživatele v jeho nepřítomnosti, bez jeho souhlasu je možný ve vyjmenovaných případech: nutná údržba bytového fondu, živelná pohroma, ohrožení života a zdraví uživatele, lékařská kontrola, na jejíž příchod je uživatel předem připraven, dále sociální šetření ze strany sociálních pracovníků z MěÚ, noční kontrola ze strany pracovníka ve službě za účelem zjištění zdravotního stavu, a to po předchozí domluvě s uživatelem, kterému je vysvětleno, že je tak činěno v zájmu jeho

zdraví a bezpečnosti, úklid pokoje (uživatel je předem informován o době provádění úklidu). V těchto situacích jsou používány náhradní klíče, které jsou uloženy na denních místnostech pečovatelek. Pracovník vchází do pokoje za doprovodu svědka.⁷²

Z výpovědí respondentů vyplývá, že používání universálního klíče pro vstup zaměstnance do pokoje v době jejich nepřítomnosti, je pořádku. Přímou tuto situaci je uvedena ve standardu č. 2 a navíc je ošetřena formulářem o vstupu zaměstnanců do pokoje ve výše uvedených případech a je stvrzena podpisem uživatele. V této situaci je postupováno v souladu se standardem č. 2.

Odovědi na otázku: **Máte uzamykatelnou skříňku nebo šuplík ve Vašem pokoji?**

Všichni dotázaní mají na pokoji skříňku nebo šuplík, který si mohou uzamknout. Jeden respondent díky své oční vadě nemůže tuto možnost využít. Další dotazovaný uvedl, že i když si věci zamyká, mívá tyto uzamčené věci jinak umístěné a zaznamenal i případ ztráty.

R1: „Mám klíč tady na tu malou skříň a na tam tu taky. Před tím na to nebyl klíč, ale Pavlínka mi ho nechala udělat. Takže mám.“

R2: „Ano, ale nepoužívám to, protože nevidím a netrefila bych se.“

R3: „Máme, máme.“

R4: „Mám skříňku i šuplík.“

R5: „šuplík, skříňku ne“

R6: „Mám.“

R7: „Já tam nic takového nemám, že bych si něco zamykala. Ale klíče od šuplíku a skříňky mám.“

R8: „Mám, ale stalo se mi, že i když byla zamčená, měl jsem věci jinak a něco se mi i ztratilo.“

R9: „Mám. Když jdu pryč, tak to zamknu.“

⁷² <http://www.antee.cz/>

R10: „*Ne, no já vlastně ani nevím. Nepoužívám to. Já u sebe peníze nemám.*“

Ve standardu č. 2 je uvedeno: „*Všichni uživatelé mají k dispozici uzamykatelnou skříňku v nočním stolku + klíč.*“⁷³ Skutečnost odpovídá standardu č. 2, všichni dotázaní mají k dispozici uzamykatelnou skříň nebo šuplík. Ale i přes tuto skutečnost se respondentovi ztrácí uzamčené věci a ne všichni uživatelé mohou využít uzamykatelné skříňky díky svému zdravotnímu stavu.

Odovědi na otázku: **Manipuluje někdo s Vašimi věcmi na pokoji bez Vašeho vědomí?**

Šest respondentů odpovědělo, že bez jejich vědomí s věcmi na pokoji nikdo nemanipuluje. Čtyři respondenti uvedli, že s jejich věcmi někdo manipuluje a většinou se tak děje při úklidu.

R1: „*Ne, to je v pořádku.*“

R2: „*Mně sem teda nikdo nechodí. Já mám všechny věci v pořádku. Já jediné když oni uklízí a je ten velký úklid, to mám strach, že když mám třeba nějakou krabičku, tak se mě stane, že to občas vyhodí. Ale to jak která, některá do těch šuflat ani nejde. A říkat jim nic nechci, aby nebyly problémy. Ale je to málokdy.*“

R3: „*No, já teda nevím, ale kolikrát se mi stalo, že jsem měla věci jinak. Ale to možná bylo tím, že sestry tam dávaly prádlo. Ale to bylo dřív, teď je to v pořádku.*“

R4: „*No, když mi tu dělají pořádek, tak mám věci na jiném místě..... Ano, vadí mi to. Já nechci, aby mi někdo manipuloval s mými věcmi.*“

R5: „*To snad ne. Ony mi uklízí povrch a do šuplíků mi nejdou.*“

R6: „*ne*“

R7: „*Toho jsem si nikdy nevšimla. Zatím je vše v pořádku. Jinak já bych se ozvala.*“

R8: „*Když se koupou, tak vidím, že nějaké věci mi tu porovnají. To mi nevadí.*“

R9: „*Ne, nic takového se tu neděje.*“

R10: „*Ne, je to dobrý. Nikdy se mi to nestalo.*“

⁷³<http://www.antee.cz/>

Ve standardu č. 2 je přímo definována tato situace, tedy manipulace s osobními věcmi bez souhlasu uživatele: „*Pracovník je povinen vyžádat si souhlas uživatele, jakákoli manipulace s osobními předměty uživatele je bez předchozího souhlasu nepřípustná. Pokud je uživatel schopen manipulovat s věcmi samostatně, pracovník si drží odstup do té míry, aby uživatel nebyl zbytečně činěn závislým na službě.*“⁷⁴ V Metodickém pokynu při provádění úklidu na pokojích uživatelů je uvedeno: „*1x týdně je prováděn důkladný úklid nočních stolků. Při úklidu musí být vždy přítomen uživatel. Pečovatelka dbá na umístění věcí na stejné místo, aby je uživatel nehledal.*“⁷⁵

Z výpovědí respondentů vyplývá, že je nejčastěji manipulováno s jejich osobními věcmi při úklidu. Tento úklid probíhá 1x týdně a to v době, kdy se uživatel koupe. Průběh úklidu osobních věcí (manipulace s osobními věcmi) je tedy zcela v rozporu se standardem č. 2 a výše uvedeným metodickým pokynem. Tímto jednáním je porušováno právo uživatele na nedotknutelnost obydlí.

Odovědi na otázku: **Vybíráte si sám/sama oblečení, které si na sebe vezmete?**

Většina respondentů si oblečení vybírá sama. Jen v jednom případě chystají oblečení pečovatelky. Jeden respondent porovnává situaci s jiným oddělením, kde oblečení chystaly výhradně pečovatelky, aby klienti měli pořádek ve skříních a ony za to nebyly sankcionovány.

R1: „*Ano, vybírám si sama.*“

R2: „*sama*“

R3: „*ano*“

R4: „*Oblečení si vybírám sama.*“

R5: „*Vybírám si sama.*“

R6: „*sama*“

R7: „*No pravda, sama.*“

⁷⁴ <http://www.antee.cz/>

⁷⁵ *Domov pro seniory Černá Hora, Metodický pokyn při provádění úklidu na pokojích uživatelů (standard č. 2), Černá Hora: Domov pro seniory Černá Hora 2011, interní materiál Domova pro seniory Černá Hora*

R8: „Tady ano. Když jsem byl na druhém oddělení, tak sem do skříně ani nesměl, abych si to tam nerozházel, jim za to prý pak strhávají peníze. Tak mi to tam sestry chystaly samy. To se mně líbilo. Tady si to musím dělat sám.“

R9: „Sama si vyberu, co si obleču.“

R10: „No sestřičky mi to nachystají a pomůžou mi s oblékáním.“

Zařízení má tuto oblast upravenou v Metodickém pokynu při oblékání, který právě doplňuje standard č. 2. „Uživatel, který je schopen si zvolit vhodný oděv, takto činí sám dle svého uvážení. Personál zde dopomáhá pouze na přání uživatele. Uživateli, který není schopen si zvolit a připravit vhodný oděv. Vždy je nutno individuálně přistupovat k této činnosti, musíme mít na paměti, že uživatel má právo na vhodně zvolený, čistý, upravený oděv.“⁷⁶ Podle výpovědí respondentů pracovníci přímé obslužné péče na daném oddělení postupují podle metodiky, která doplňuje standard č. 2.

Odpovědi na otázku a doplňující otázku: **Když používáte pokojové WC, máte zástěnu? Pokud ne, vadí Vám to?**

Nikdo z respondentů zástěnu nepoužívá. Většina z nich to považuje za zbytečnost. Ale několik respondentů se vyjádřilo, že zástěna při používání pokojového WC by byla pro ně určitě lepší.

R1: „Nemám...Nevadí, nemám o to zájem. Katko, co už na mě ony uvidí. A cizí mně nevadí, mívám přes sebe ručník.“

R2: „Já chodím na WC přes chodbu. A je to v pořádku, nikdo mě neruší. Tady se velice dobře snášíme. To tam na té druhé straně bylo horší.“

R3: „Snažím se chodit na normální záchod, ale když je člověk nemocnej, tak to na pokoji mám, ale zástěnu nepoužívám... Když bych to musela použít, tak bych zástěnu chtěla.“

R4: „No ono je to tak, tady je málo místa. Zástěnu není kam dát... Já nejsem tak háklivá. Mně to nevadí.“

R5: „Ne, kdepak, já to nepotřebuju.“

⁷⁶ Domov pro seniory Černá Hora, Metodický pokyn oblékání (standard č. 2 a 5), Černá Hora: Domov pro seniory Černá Hora 2011, interní materiál Domova pro seniory Černá Hora

R6: „*Ne, já to nepotřebuju. Já jdu na záchod, když tu nikdo není a když tu někdo je, tak ho poprosím, aby šel na chvíli ven. No a sousedka...však jsme ženský.*“

R7: „*Já pokojové WC nepoužívám. Ale já bych bez zástěny nebo něčeho takového být nemohla. Já jsem stydlivá.*“

R8: „*Tak byla by lepší. Když tu sedím a někdo se vletí, tak je to nepříjemné.*“

R9: „*Já tu zástěnu nepotřebuju. Je to zbytečné.*“

R10: „*Já to nepotřebuju. Stačí mi to takhle.*“

Ve standardu č. 2 je uvedeno: „*Při výkonu vyprazdňování a osobní hygieně tohoto uživatele použije personál mobilní zástěnu, kterou rozestaví kolem uživatele, a to tak, aby byl kryt průhled jak na chodbu, tak směrem k ostatním uživatelům na pokoji.*“⁷⁷ Podle výpovědí respondentů zástěny nejsou používány, což je v rozporu se standardem č. 2. Pracovníci přímé obslužné péče tak nerespektují intimní zónu uživatele a dochází tak k porušování práva na důstojné zacházení.

Odovědi na otázku: **Máte dostatek soukromí při hygieně?**

Většina respondentů se shodla, že při provádění hygieny mají dostatek soukromí. V jednom případě by respondent uvítal zástěnu. Jiný respondent řeší situaci tím, že vstane dřív než jeho spolubydlící, aby měl při ranní hygieně své soukromí.

R1: „*Vyhovuje mi to tak, jak to je.*“

R2: „*Ano, to mám. To si můžu zamknout a hotovo.*“

R3: „*Tak já vstávám 5:30, takže to se umeju do půl těla a pak si ještě lehnu. Ale není mi to teda moc vhod... Zástěna by byla lepší. Bych se aspoň zakryla. Ona totiž pořád čučí.*“

R4: „*No, ráno je to dobré.*“

R5: „*No to já se otočím zády, tak na mě nikdo nevidí.*“

R6: „*Copak, však se umyju, obleču a je to.*“

⁷⁷ <http://www.antee.cz/>

R7: „Ale jo, to mám.“

R8: „Mám, to je v pořádku.“

R9: „Vstávám dřív jak sousedka, takže se v klidu umeju a obleču. Když vstane, tak já jsem už hotová.“

R10: „Jo sem se sestrou sama.“

Tato situace je velmi podobná té předcházející, a proto je ve standardu č. 2 upravena společně: „Při výkonu vyprazdňování a osobní hygieně tohoto uživatele použije personál mobilní zástěnu, kterou rozestaví kolem uživatele, a to tak, aby byl kryt průhled jak na chodbu, tak směrem k ostatním uživatelům na pokoji.“⁷⁸

Odpovědi na otázku: **Vadí Vám při koupání přítomnost jiného uživatele?**

Tři respondenti uvedli, že se koupou sami, dvěma respondentům vadí přítomnost jiného uživatele při koupeli, dvěma respondentům to ze začátku vadilo, ale zvykli si a ostatním respondentům přítomnost jiného uživatele při koupání nevadí.

R1: „Jsem sama. Ale kdyby koupaly ještě někoho jiného, tak by mi to nevadilo. Dřív ano, to jsem se styděla, ale kdo teď na mě co uvidí.“

R2: „Já se koupu sama. Ale kdyby tam bylo víc lidí, tak by mi to nevadilo.“

R3: „Já chodím teda do sprchy a oni koupou někoho ve vaně...Byla bych tam radši sama, ale raději nic neříkám.“

R4: „Jsme dvě...Nevadí, ona je ve sprchovém koutě a já jsem ve vaně. Přítomnost jiné babičky mi nevadí. Už jsem si na to zvykla... Na začátku mi vadilo. Ale je to o zvyku.“

R5: „Koupu se sama.“

R6: „Tak většinou jsem sama. Ale dneska tam byla paní...Nevadilo mi to, však je to ženská.“

R7: „Když je nás tam víc, tak se stydím. U koupání a takových věcí mám ráda soukromí.“

⁷⁸ <http://www.antee.cz/>

R8: „*Já se koupu zároveň s manželkou. Já jsem ve sprše a manželka je ve vaně...Je to tak pořádku.*“

R9: „*Někdy se koupu sama a někdy jsme tam dvě. Ale už mi to nevadí. Ze začátku mi to vadilo, ale jsem ženský, tak jsem si zvykla.*“

R10: „*Nevadí. Jsme přece ženský.*“

Situace, kdy si klient nepřeje přítomnost jiného uživatele v koupelně, není ve standardu č. 2 nijak ošetřena. Stejně tak chybí i v Metodickém pokynu při provádění hygienických úkonů. Pokud personál nerespektuje intimitu a stud klienta při osobní hygieně, porušuje tím jejich právo na důstojné zacházení.⁷⁹

Odpovědi na otázku: **Co máte na sobě, když Vás personál doprovází/převáží do koupelny?**

Polovina respondentů uvedla, že jsou převáženi do koupelny v noční košili, někdy mají přes sebe plachtu. Druhá polovina respondentů uvedla, že chodí do koupelny v civilním oblečení.

R1: „*Ony mě vozí na tom vozíku a mám přes sebe přehozenou plachtu.*“

R2: „*noční košili*“

R3: „*Mám no sobě toto (tepláky a halenku).*“

R4: „*Noční košili a někdy mě zakryjí ještě podložkou.*“

R5: „*Mám noční košili.*“

R6: „*Mám noční košili.*“

R7: „*Tak normálně v kalhotách a halence.*“

R8: „*Tak jak jsem. Tepláky a svetr. Je to lepší jak dřív. Ted' nejsem obnaženej.*“

R9: „*Jdu oblečená, jak su. Tam se po koupání převleču zas do čistého.*“

R10: „*Tak jak jsem ted'. V koupelně se svleču a pak se tam rovnou obleču do čistého.*“

⁷⁹ <http://www.mpsv.cz/>

K této situaci se vztahuje Metodický pokyn při provádění hygienických úkonů: „*Uživatel si na křeslo sedne na pokoji. Je oblečený, pokud je třeba, dbáme na zakrytí intimních částí. Převezeme uživatele do koupelny.*“ Tato citace se vztahuje k uživatelům, kteří nejsou mobilní a jsou do koupelny převáženi pomocí koupacího křesla. Právě tito uživatelé bývají převáženi v pyžamu. Není tu ale blíže specifikováno jaké oblečení. Ze své praxe mohu říct, že jakákoliv manipulace s klientem v pyžamu ve veřejných prostorách je brána jako jemu nedůstojná. Mobilní klienti si dojdou do koupelny v civilním oblečení.

Odpovědi na otázku: **Máte soukromí, když Vás přijde někdo navštívit?**

Respondenti se shodli, že při návštěvách mají dostatek soukromí. Pokud jsou na vícelůžkovém pokoji, tak využívají jiných prostor nebo za příznivého počasí jdou ven. Jeden respondent spoléhá na nedoslýchavost svých spolubydlících.

R1: „*Mám soukromí. Nikdo mě neruší.*“

R2: „*Já mám dost soukromí. A někteří jdou třeba do kulurky.*“

R3: „*Když přijede sestra, tak je tu půl hodiny. Ale jsme na pokoji nebo jdeme k televizi. Když je venku pěkně, tak jdeme ven.*“

R4: „*No někdy ano a někdy ne. Někdy sem vkročí pečovatelka nebo nějaká uživatelka. Ale jinak je to pořádku.*“

R5: „*Jsmo všichni tady pokoji. Ony jsou stejně hluchý, tak nás neslyší.*“

R6: „*Když přijede malá, tak jdeme do kulturky, jinak jsme tady na pokoji.*“

R7: „*Za mnou nikdo nechodí.*“

R8: „*Jsmo tady v pokoji a je to dobré. Občas přijde sestra, ale jinak dobrý.*“

R9: „*Když se stane, že máme obě návštěvy zároveň, tak my většinou jdeme ven.*“

R10: „*Ne, a když přijde sestra a vidí, že mám návštěvu, tak se vrátí později.*“

Ve standardu č. 2 není situace ohledně zachování soukromí při návštěvě řešena. Z výpovědí respondentů sice vyplývá, že na vícelůžkových pokojích situaci odchodem na jiné místo. Respondent, který není mobilní, uvedl, že spoléhá při návštěvě na

nedoslýchavost svých spolubydlících. Ve Výkladovém sborníku pro poskytovatele je však uvedeno: „Právo na osobní a rodinný život neznamena pouze nezasahování do tohoto práva, ale rovněž podpora a pomoc při jeho naplňování... Při osobním či telefonickém kontaktu s rodinou či svými blízkými by měl mít klient zaručeno rovněž soukromí.“⁸⁰ V této oblasti sice není osobní a rodinný život nijak narušen, ale není zároveň ani podporován.

Cílem výzkumného šetření v Domově pro seniory Černá Hora bylo zjistit, zda dodržování práva na soukromí obsaženého ve standardu č. 2 Ochrana práv osob odpovídá realitě. Pro naplnění cíle výzkumu, jsem zvolila základní výzkumnou otázku: „**Je ve vybraném zařízení dodržováno právo na soukromí?**“

Právo na soukromí se v Domově pro seniory Černá Hora dodržuje obtížně. Jak jsem již uvedla, domov se nachází v historických prostorách zámku. Ačkoliv tu v roce 2000 byla ukončena rozsáhlá rekonstrukce, dnes již domov nesplňuje podmínky pro kvalitní bydlení zdejších uživatelů sociálních služeb. Koupelny a toalety jsou společné na chodbě, kam jsou imobilní klienti v době hygienických úkonů převáženi v pyžamu. Nachází se zde i pětilůžkové pokoje, kde je téměř nemožné uplatnit právo na soukromí. Ve vícelůžkových pokojích je soukromí uživatele zúženo na postel a noční stolek s uzamykatelnou zásuvkou. Zachování intimity při osobní hygieně nebo při konání potřeby uživatele v těchto pokojích je zcela nemožné už jen proto, že tu nejsou používány mobilní ani jiné druhy zástěn. Dodržování, respektive nedodržování standardu č. 2 není pouze jen o neuspokojivých materiálních podmínkách.

Porušování práva na nedotknutelnost obydlí v podobě manipulace s osobními věcmi bez vědomí uživatelů je spíše o neznalosti standardu a pracovních postupů, o pohodlnosti zaměstnanců nebo to může svědčit o nedostatku personálu či chybě v managementu. To samé lze říct o situacích, kdy nejsou při hygienických úkonech či konání potřeby uživatele, používány zástěny. Jedna věc jsou vícelůžkové pokoje, ale druhá věc je používání mobilních zástěn, kterými je domov vybaven.

Z většiny výpovědí respondentů vyplývá, že jim dané situace nevadí, naopak jim přijdou zcela normální. Respondenti jsou na tyto situace již zvyklí, někteří uvedli, že jim zpočátku určité záležitosti vadily, ale už si na to zvykli. Žijí ve stereotypu. Někteří neznají svá práva nebo, jak někteří respondenti uvedli, nechtějí dělat problémy.

⁸⁰ <http://www.mpsv.cz/>

Ve standardu č. 2 je uvedeno, že hlavními nositeli dodržování práv uživatelů jsou zaměstnanci.⁸¹ Sociální služby kladou vyšší nároky na personál, na jeho kvalifikaci. Aplikace standardů do praxe je do značné míry závislá právě na personálu a na jeho schopnostech vnímat situaci uživatele komplexně. Ne jen jako zajištění základních potřeb uživatele prostřednictvím jednotlivých úkonů, ale vnímat uživatele v celé jeho sociální dimenzi.

⁸¹ <http://www.antee.cz/>

ZÁVĚR

Právo na soukromí je jedním ze základních a nezcizitelných práv člověka, je garantováno Listinou základních práv a svobod a jinými mezinárodními úmluvami. Je to právo, které by mělo být dodržováno, jak běžně v životě, tak i u našich nejohroženějších spoluobčanů, kteří se mnohdy neumí či nemohou bránit sami. U lidí v institucionální péči, konkrétně v domovech pro seniory, je toto právo velmi často porušováno.

V teoretické části bakalářské práce jsem vymezila stěžejní pojmy, které se úzce pojí s tématem práce. Po prostudování odborné literatury jsem zjistila, že některé pojmy jako je stáří a pojem soukromí, není tak snadné vymezit. Jedná se o pojmy subjektivní povahy. Jiný pojem, jako je pojem senior, není v odborné literatuře vymezen vůbec. Pro potřeby této práce jsem vytvořila pracovní verzi tohoto pojmu. Dále jsem se snažila o charakteristiku a vymezení předmětu práva na soukromí. Obsah tohoto práva jsem již přímo profilovala na ústavní péči. Zaměřila jsem se na nedotknutelnost obydlí, nedotknutelnost osoby, právo na důstojné zacházení a právo na osobní a rodinný život. Z těchto aspektů práva jsem vycházela při tvorbě scénáře pro polostrukturovaný rozhovor v rámci výzkumného šetření. Dále se v této části práce zabývám zákonem 108/2006 Sb., o sociálních službách a vyhláškou 505/2006, kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Pro tuto práci mají největší význam standardy kvality sociálních služeb. Jedná se o soubor kritérií, díky kterým je definována nezbytná úroveň kvality poskytování sociálních služeb. Ochrana práva seniora na soukromí v ústavní péči je mimo jiná práva obsažena ve Standardu č. 2 Ochrana práv osob. Tento standard je klíčovým standardem. Je nástrojem, který slouží k zamezení porušování práv seniorů a to zejména tím, že vytipuje situace, ve kterých by mohlo docházet k jejich porušování. Je vhodné popsat a pojmenovat tyto situace, protože ne všichni zaměstnanci v sociálních službách si uvědomují některé své postupy jako porušování práv uživatelů a jsou přesvědčeni, že tak činí pro dobro uživatelů.

Praktická část práce je zaměřena na metodologii výzkumu. Pro výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní přístup, protože soukromí je poměrně citlivým tématem a vyžaduje jistou dávku pochopení a empatie. Pro zjištění potřebných informací jsem použila polostrukturovaný rozhovor, který umožňuje modifikovat otázky dle potřeby a měnit jejich

pořadí tak, aby rozhovor byl přirozený a příjemný oběma stranám. Výzkum probíhal v Domově pro seniory Černá Hora. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda dodržování práva na soukromí obsaženého ve standardu č. 2 Ochrana práv osob odpovídá realitě. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že nejvíce rozdílů mezi situacemi uvedenými ve standardu č. 2 a skutečností, je v oblasti zachování důstojnosti a nedotknutelnosti obydlí. Právě při výzkumném šetření jsem také zjistila, že ve standardu č. 2 chybí mnoho těchto situací, kdy jsou práva uživatelů porušována. V návaznosti na to chybí tedy i opatření proti porušování těchto práv. Také jsem zjistila jisté mezery ve střetu zájmů, konkrétně mezi uživateli. Standard č. 2 není hotovým materiálem a v zařízení, kde dbají na zachovávání práv uživatelů, nikdy hotovým materiálem nebude. Je třeba mu věnovat pozornost a neustále ho doplňovat o nově vzniklé situace.

Cílem práce bylo charakterizovat ochranu práva seniorů na soukromí v ústavní péči ve standardech kvality sociálních služeb a jejich užití v praxi. Doufám, že se mi alespoň částečně podařilo, z prostudované odborné literatury a informací získaných z výzkumného šetření, vyzvednout důležité získané poznatky, které by mohly být zájemci o tuto tematiku užitečné.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony a vyhlášky

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška MPSV ČR č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, včetně příloh č. 1 a 2, ve znění pozdějších předpisů.

Odborné literatura

BEDNÁŘ, M. *Manuál zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe*. Olomouc: Caritas - VOŠ sociální Olomouc, 2011, 103 s. ISBN 978-80-260-0086-0.

ČÁMSKÝ, P., SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ, D. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 978-80-262-0027-7.

ČERMÁKOVÁ, K., JOHNOVÁ, M. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. 3. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004, 111 s. ISBN 80-86552-99-3

ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

DOLEŽÍLEK, J. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 2. vyd., Praha: ASPI, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7357-313-3.

DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*. 2. vyd. Praha: Jabok, c2010, 223 s. ISBN 978-80-904137-8-8.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1.vyd.Praha: Panorama 1990, 416 s. ISBN 80-7038-158-2.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

CHÁB, M. *Svět bez ústavů: až budete mít chvíli, zkuste si představit svět bez ústavů ukryvajících lidi, bez kterých jsou neústavní lidé ve svých životech dezorientovaní*. Praha: QUIP - Společnost pro změnu, 2004, 83 s. ISBN 80-239-4772-9.

JABŮRKOVÁ, M. *Od paragrafů k lidem: analýza situace v oblasti sociálních služeb po přijetí nového zákona o sociálních službách*. Praha: SKOK, 2007, 76 s. ISBN 978-80-239-9506-0.

KOLDINSKÁ, K., MARKOVÁ, H. *Sociální pomoc a právo*. 1. vyd. Praha: Orac, 2001, 175 s., 4 s. příl. ISBN 80-86199-38-x.

KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, 79 s. ISBN 80-7254-662-7

MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

MATES, P. *Ochrana soukromí ve správním právu*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 313 s. ISBN 80-7201-589-3.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s. ISBN 978-80-262-0041-3.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 159 s. ISBN 80-85850-76-1.

MÁTL, O., JABŮRKOVÁ, M. *Kvalita péče o seniory: řízení kvality dlouhodobé péče v ČR : [výstupy z aplikovaného výzkumu]*. 1. vyd. Praha: Galén, c2007, 176 s. ISBN 978-80-7262-499-7.

MÜHLPACHR, P., BARGEL, M. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, 146 s. ISBN 978-80-87182-21-5.

PIKOLA, P., ŘÍHA, M. *Služby sociální péče v domovech pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Námořní akademie České republiky, 2010, 148 s. ISBN 978-80-87103-29-6.

PLECITÝ, V. *Problematika ochrany osob a majetku z pohledu soukromého a veřejného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 139 s. ISBN 978-80-7380-247-9

RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 192 s. ISBN 80-210-1155-6

ŠIMÍČEK, V. *Právo na soukromí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011, 212 s. ISBN 978-80-210-5449-3.

SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5.

SÝKOROVÁ, J. *Standardy kvality sociálních služeb: metodika pro zavádění standardu kvality sociálních služeb č. 2 - Ochrana práv uživatelů sociálních služeb v pobytových zařízeních pro seniory : aplikační příručka pro poskytovatele, uživatele a zřizovatele*. Vyd. 1. Praha: Český helsinský výbor, 2004, 56 s. ISBN 80-86436-15-2.

ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7363-313-0.

VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

VIDOVIČOVÁ, L., LORMAN, J. *Život v domovech pro seniory 2007: problémy týrání, zneužívání a zanedbávání péče v domovech pro seniory: zpráva z výzkumu*. [Praha: Úřad vlády ČR, 2008, 24, 24 s. ISBN 978-80-87041-62-8.

VIDOVIČOVÁ, L., RABUŠIC, L. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti: zpráva z empirického výzkumu*. Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003, 67 s. ISBN 80-239-1351-4.

Odborné časopisy

ČERNÁ HORA. *Metodický pokyn oblékání (standard č. 2 a 5)*. Černá Hora, 2011.

ČERNÁ HORA. *Metodický pokyn při provádění úklidu na pokojích uživatelů (standard č. 2)*. Černá Hora, 2011.

VÁVROVÁ, S. Pobytové sociální služby pro osoby se zdravotním postižením a pro seniory jako totální instituce. *Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca*. 2012, roč. 12, č. 4. ISSN 1213-6204.

VESELÝ, A. Institucionalizace neodpovědnosti, efektivity, nebo konformity?. *Sociologický časopis: Czech Social Review*. 2012, roč. 48, č. 4. ISSN 0038-0288.

Internetové zdroje

ČERMÁKOVÁ, K., HOLEČKOVÁ, M.: *Standardy kvality sociálních služeb. Výkladový sborník pro poskytovatele*. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

Domov pro seniory Černá Hora: *Historie domova*. [online]. [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.antee.cz/ddch/index.php?nid=4585&lid=cs&oid=921576>

Domov pro seniory Černá Hora: *Standard č. 2 Ochrana práv osob*. [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.antee.cz/ddch/index.php?nid=4585&lid=cs&oid=2426667>

MACHÁČKOVÁ, R: *Práva starších osob v České republice pohledem právníka*. [online]. [cit. 2012-12-4]. Dostupné z: <http://www.pecujici.cz/priruckyonline.shtml?x=200271>

Stanford Encyclopedia of Philosophy: *Privacy*. [online]. [cit. 2013-1-8]. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/privacy/>